

М. ВЕРБОВЕЦЬКИЙ

ЛЮДИНА
У СВІТЛІ ПРАВДИ

Психологічно-моральна студія

М. ВЕРБОВЕЦЬКИЙ

**ЛЮДИНА
У СВІТЛІ ПРАВДИ**

Психологічно-моральна студія

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОГО ВИДАВНИЦТВА "ПРОВІСМ"

Торонто —

1980

— Канада

**МЕТОЮ ЦІЄЇ ПРАЦІ є ВІДРОДЖЕННЯ
ЛЮДИНИ ДО ДУХОВОГО ЖИТТЯ**

Від автора:

«ЛЮДИНА У СВІТЛІ ПРАВДИ» — це глибока студія над самим собою і людиною взагалі, це довголітні досліди й спостереження над людським життям, це боротьба між духовим і фізичним світом, це боротьба між Христом і дияволом.

При помочі Божого світла ми відкриваємо в собі та в кожній людині чудовий світ, незнаний і недоступний для людей, яких затемнює власне самолюбство і добробут. Завдяки Божого світла ми пізнаємо людське серце, душевну вартість та всі прикмети в напрямі добра і зла.

Кожна людина має в собі свій власний світ та багато людей не знає, або не хоче знати, про правдивий стан свого внутрішнього життя.

Нам дуже потрібне пізнання самого себе, завдяки чого ми станемо навими й відродженими людьми.

Ми заживемо в правдивому мірі, станемо сильними духовно, і жодна світова злоба не зломить нашого духа. Ми пізнаємо Божу волю, Божі закони, що діють в нашій особовості та мету, до якої нас Творець покликав, а достаточною метою є спасти нашу душу і довести її до вічного щастя й світла.

卷之三

卷之三

卷之三

ПІЗНАЙМО СЕБЕ, А ЗНАЙДЕМО ЩАСЛИВЕ ЖИТТЯ

У сучасному світі кожна людина шукає знання, зате дуже мало прив'язує уваги до пізнання своєї власної душі. Людина досліджує фізичні явища всесвіту, а як мало присвячується справам духового життя, досліджує тайни природи, а занедбує цінні тайни свого серця. Опановує закони, які порушують матерію, зате занедбує закони, якими повинна керувати — сумління. Передбачає природні стихії, а як мало звертає уваги на внутрішній непорядок власного життя. Про це все людина небагато знає і не хоче знати. Дуже багато людей не знає про свій внутрішній стан духового життя, однак, вони впевнені, що знають себе і це є ошукуванням самого себе.

Погляньмо на правдивих божевільних, їхнє божевілля залежить від впертої віри в те, що вони є, напр., князями і мають претенсії до влади чи похвали. Ми їх жаліємо і віддаємо під опіку лікарів-психіатрів. На жаль, ми також зустрічаємо багато тисяч здається здорових людей, які мають помилкові думки про себе самих, і у своїх діях вони є дуже небезпечні. Вони живуть неначе в іншому світі. Вони на все дивляться з погордою і через це не бачать кожної речі в правдивому свіtlі. Вони є подібні до старих фарисеїв, які бачать в собі добрі звички,

гідні подиву. Вони мають почування власної справедливості і дякують Богу, що вони не такі, як інші. Вони є сліпі на свої гріхи і не добачують злих промахів, будучи впевненими у правильності своїх вчинків, кидаються у великої небезпеки та падають в те саме зло, яке в інших засуджують.

Якщо ми знаємо, що хтось допустився дуже тяжкого гріха, то все таки ми не повинні вважати себе за країщих, бо не знаємо, чи довго видержимо в добрім. Ми всі є здібні до гріха і не засуджуймо когось, хоча він більше грішний від нас.

Нам всім є потрібне пізнання себе самих, а тим більше для виховників необхідне пізнання подвійне, щоб вести і навчати сумлінно інших. Щоб себе приготувати до такої відповідальної праці — мусимо вміло пізнавати людську природу, характер під впливом діючої в нас освячуючої благодаті. Не знаючи себе, ми не будемо здібні до керування іншими душами та підготовки молоді до суспільного життя.

Деякі святі, навчаючи інших осіб, не знали інших доріг, як дорогу до святині і до школи, а відтак відходили самітні на безлюдні місце, щоб в присутності Бога удосконалювати свою душу. Відтак звідти виходили досвідченими і виробленими майстрами духового життя.

Тільки та людина, що шукає внутрішньо-

го духового життя та чинить згідно християнських вимог, є здібна керувати людськими душами. Людина, в якій наявна гаряча любов до свого народу, відчуває, як її серце мириться з серцями тих, що шукають у неї поради. Людина тішиться довір'ям тих, що до неї приходять, для цієї людини вистачає одне слово, малий рух, зітхання, щоб зрозуміти стан душі близнього. Здається, що людина читає найглибші думки інших. Розуміє інших, бо розуміє сама себе. Тоді людина є знавцем інших сердець, бо знає власне.

Виховання людини, а головно молоді, належить до духовних провідників, до родичів, опікунів, учителів та професорів. Якщо хочемо пізнати інших, вперше пізнаймо себе самих, якщо хочемо опанувати молоді серця, вперше опануймо себе.

Одна з найважніших проблем — це виховання сучасної молоді в напрямі моральнім.

ЛЮДСЬКА ПРИРОДА

Щоб пізнати себе самого — спочатку пізнаймо свою природу. Колись поганські філософи часто питали: «Що є людина?» Вони, пропаджені Божим світлом, відповідали, що людина — це істота, яка має розум, вона зложена з матеріального тіла й душі. Людина, як вони со-бі уявляли, є таємницею, живою істотою, скученням протиріч, низьких інстинктивних бажань, почувань та прагнень.

Людський розум на крилах своїх думок летить далеко поза межі часу і простору, зноситься думками аж до Творця неба і землі, читає з книги природи, розкиненої перед ним, як письмо, накреслене Божою мудрістю, з живучого творення набирає досвіду і знання про Творця. Досліджує причину їхнього існування та мети. Пізнає фізичні закони світу і змушує їх до послуху своєї волі. Однак, яке велике незнання людина проявляє до власної особи. Її знання про себе самого подібне до перелетної іскри грому, яка пролетить швидко по небесах і зникає, а в її розумі залишилася темна тінь вагання.

Людина є паном свого власного призначення. Тюремні замки можуть відібрати її свободу тіла, але її душі ніхто не може ув'язнити, навіть на шибениці вона може зберегти свою свободу. Однак, людське тіло є дуже слабе і не

має вирішальної волі. Атакуюча спокуса, неугода чи інші погані навички є причиною до сумних упадків. Цей привілей свободної волі вона уживає на власну згубу. Нині обіцяє собі поправу, а завтра її ломить, нині прирікає Богові вічну вірність, а завтра переходить до табору Божих ворогів.

Як чудово збудоване людське тіло, з усіх живих істот тільки людина ходить рівно, з піднесеною головою. В кожній рисі його лица видно сліди Божих рук.

Людина — найкращий архітвір Творця на землі. Однак, це тіло є таке нужденне під іншим оглядом! В дитинстві — безрадне, в шкільному віці — залежне від інших, а по смерті — гидке! У молодечому віку тіло є великою перешкодою до духового поступу, спихаючи його до низьких інстинктів. В той час, коли тіло найбільше потужніє, рум'янець здоров'я прикрашує лицезріння, коли кров в жилах кружляє скоріше, тоді людина відчуває, що має смертне тіло. Небагато людей знає, що первісний стан людини не був подібний до сучасного. Людина впала із надприродного стану, за яким нині тужить і без успіху старається вернутися до первісного стану в раю.

З Святого Письма знаємо, що людська природа не завжди була в такому стані, як нині. Людина, що вийшла з рук Творця, була обдарована всіма благодатями і отримала вічне жит-

тя. Людина жила в раю, згідно закону Божого, жила і радувалася. Людина не відчувала жодних недостатків і мала змогу продовжувати таке життя вічно. Не була голодна, не відчува-ла спраги, а дерево життя додавало їй сили і молодості. Не хворіла на жодні хвороби, була здоровою і мала спокій в душі. В раю не було ані гарячо, ані зимно, одним словом, первісний стан людини був у надприродному щасті з Богом і зі всіма істотами.

Відношення людини до Бога — це відношення дитини до Отця. В парі з природним тілом Бог вдихнув в неї надприродне життя, освячену благодать і підніс її гідність до Божої природи. Людина стала правдивим володарем землі.

Вона була в найкращій гармонії і згоді з своїми частинами тіла. Адамове тіло було вільне від терпінь і смерти, а рівночасно вірним другом і послушним його душі. Її думки були відчиненим вікном, через яке дивилася на світ і Творця, а її змисли були слухняні душі. Був це дар Божий, що людина отримала від Бога. Був це дар, який мав перейти в засяг Адамової спадковості, але при умові, що Адам буде послушний Творцеві. Адам збунтувався своєю неопанованою волею, через що втратив право до небесного царства та до надприродного життя.

Адам, а з ним цілий людський рід, утратив право на освячену благодать Божу. Нижчі істоти також збунтувалися проти людини.

Відтоді земля родила терня і бур'яни, а він працював в поті свого лиця. Дикі звірята засідали на нього, а природні стихії нищили його дорібок. Жар сонця докучав, а місяць заходив туманом. В повітрі було повно заразливих бактерій, а великі гурагани, громи та вулькані все навколо нищили. Стихії вогню і вилив великих вод нищив весь людський дорібок.

Всі ці природні стихії у фізичному світі є причиною розладу, духової природи людини, зіпсуючої через перший упадок. Бог залишив людину і всю природу на її власну відповідальність, через що людина є схильна більше до злого і низьких похотей. А решта первісного життя в раю є тільки маленькою іскрою в попелі.

Буває, що людська природа є затроєна, через згіршаюче оточення або негідне виховання в дитинстві та ранній молодості. Є багато християнських матерів, що радісно усміхаються на вид розпещеної донечки, і є батьки, що заохочують своїх синів бути непослушними. Є багато родичів, що тішаться з невідповідних поступків своїх дітей. Це все є першим проявом людини, занечищеної гріхами, подібно до Адама в раю, який перший зіпсував свою природу.

Наша здібність до гріха стало повторюється після хрещення. Найменша іскра може розпалити вогонь. Цей гін до гріха не лишає в спокою навіть найсвятіші душі. Ми не можемо очікувати від Бога більше благодатей, як діста-

вали святі. Здобувай сам себе! Ми повинні бути приготовані до завзятої боротьби зі злою природою, поки смерть визволить нас від тіла.

БОРОТЬБА МІЖ ДОБРОМ І ЗЛОМ

Духова боротьба, яку ми ведемо із своєю зіпсуютою природою, це ніщо інше, як боротьба з нашими пристрастями. Схильність до злого — це закон нашого тіла, що противиться законам нашого духа, який робить нас невільниками гріха.

Найважливіша і найнеобхідніша справа — мати докладне поняття про якості сил: наших духових ворогів. З причини цього знання багато людей заскочені в некориснім для душі упадку.

Існують повітряні течії, так звані «Пасати», які постійно віють в одному напрямі; вони є фізичними силами, які виникли для певної мети. Подібно в людині виникають рухи природного уподобання і огиди, які постійно штовхають людину у відповідному напрямку до певної мети, або відпихають від неї. Ці відрухи є залежні від різних внутрішніх законів, що керують фізичною особовістю. Що для неї є приемне — притягує, а що є прикре — відпихає. В цей спосіб повстає в людині зворушення змислів.

Бажати — те саме, що стриміти до осягнення якогось змислового добра, а рівночасно до осудження змислового зла. Такі загальні змислові зворушення викликають забурення в цілому тілі.

Змислові потрясення зустрічаються в істотах, що мають змисли. Звірята, які не мають розуму, мають правдиві і раптові зворушення змислів. Наприклад, пес, при поверненні свого пана видає з себе радісні звуки, а дуже гнівається, як до нього наближається хтось чужий. Один раз леститься і жебрає, а іншим разом впадає у велику лють, так що готовий згинути, ніж віжпустити свою жертву.

Людина має тіло, тому не дивно, що має і змислові зворушення. Без них не було б повної людини. Їх потрібно для виконання своїх обов'язків. Вони є конечні, подібно як електрика і магнетизм в природі. В людині є нагромаджені сили, які поштовхують в рух тіло до мети на наказ розуму. Зворушення не є злою прикметою, але досконалістю. Адам перед своїм упадком мав також зворушення змислові. Христос, як Бог і чоловік, був подібний до нас цілковито, за винятком гріхів. Він мав також змислові зворушення, як виганяв купців із святыни, Він чув в собі великий людський гнів, а гнів є змисловим зворушенням. Як пестив діточок на своїх колінах, також переживав зворушення. Ісус проявляв слова змислового зворушення, подібно як

кликав «жажда». Його зворушення виходили з великої любові до народу.

Наші змислові зворушення є не тільки корисні, а вони є основою героїчної чесноти і досконалості. Однак, жодне добро не є добре, якщо не йде в парі з освячуючою благодаттю від Бога. Бог може доповнювати всі браки в людині в чудесний спосіб, але якщо людина є вільна від змислових бажань.

Святі були людьми з сильними зворушеннями змисловими і ці зворушення робили їх великими людьми, через що вони відрізнялися від інших людей. Змислові зворушення також викликані гріхом і виявляють себе в людських пристрастях. Від упадку Адама пристрасть є завжди в стані бунту проти нашого розуму, або часто пристрасть випереджує накази розуму і ставить йому опір.

Людська пристрасть може бути причиною до добрих чеснот також, наприклад, Пречиста Діва Марія — це одна з найкращих дочок Еви, але це може бути причиною до гріха, подібного до красного яблука Еви, або чаювання постать жінки, яка опановує серця мужчин. В одному чи другому випадку змислова сила має почування приємності, подібно як заспокоєння своєї спраги одним ковтком холодної води. Змислова людина може бути ціла зворушена тоді, якщо воля дає свою згоду на її пристрастні гони.

Людська пристрасть ставить опір всяко-му осудові також, напр., особа, яка гнівається і одночасно відчуває, що поступає погано, вже почала слухати доброї ради розуму, однак її кров в жилах ще кипить, очі сіють навколо іскри, уста дрожать зі зворушення. Часом раптові зворушення звірячої природи грозять ути-хомиринням голосу сумління.

Людські пристрасті ведуть людину до розкошування її змислів, а відтак провадять її до ганебного чину, подібно, якби була без розуму. Людину, яка піддається своїм пристрастям, можна порівняти до тварини, яка не має розуму.

Ось кілька прикладів: Дехто не провадить життя після закону простого розуму, для чого мав би я назвати її людиною, а не твариною? Дехто, що живе з розбишацтва та крадіжі, для чого мав би я назвати його людиною, а не вовком? Інші знову, що валяються в болоті нечистоти, для чого мав би я назвати їх людьми, а не вепрами. Як бачу, що інші живуть підступом і обманом, для чого мав би назвати їх людиною, а не вужем? Ці люди взяли благородну природу з рук Бога і роблять, що є в їхніх силах, щоб її зневажити.

Людина освоює дикого лева, учить говорити папугу, а сама часто гірша дикої тварини. Ще гірше! Нерозумні тварини мають лише одну вроджену вадливість: вовк — жажди гра-

бунку, вуж є хитрий, змія — ядовита, а людина часто має в собі всі тваринні вади разом. Як можна назвати її людиною, якщо вона не має жодної гідності?

І дійсно, менше є понижений стан тваринний, як стан невільника пристрастей. Кожна тварина має гін і заспокоює його раз в рік та більше цього не робить. А людина дуже часто понижує свій розум на вишукування нових способів до побудування своїх пристрастей і їх напруження. Часом людина у своїх пристрастих здобуває владу над своїм серцем і душою, а його власна воля завмирає. В таких невідрядних умовинах що може статися з людиною? Який буде її кінець? «Куди ти йдеш?» — запитав я одного молодця, що гнався безцільно на коні по полю. «Не знаю, — крикнув молодець, — запитайся моого коня», — була відповідь. Молодець втратив контроль над твариною і був зданий на її ласку. Тепер запитаймо невільника пристрастей: «Куди ти йдеш?». Якщо він буде ширий, то відповість нам: «Не знаю, запитайся моєї пристрасти, бо я є від неї залежний і тільки Боже милосердя може його врятувати від упадку. Людина, яка не може панувати над своїми пристрастями, вона марно загине.

До боротьби з пристрастями людині потрібно більше праці, або наслідування Христа через збільшення в собі терпіння і зношення великих тягарів. З цієї причини ми не повинні

падати духом, але заставляти себе до ще більших змагань. Ми ніколи не повинні уважати себе безпечними, бо ворог нашої душі лише дрімає, за найменшим покликом він будиться і цілою своєю силою нас атакує переважно тоді, коли ми того найменше сподіваємося. Змислові зворушення можуть стати нашими приятелями також в духовій боротьбі. Завжди пам'ятаймо, що пристрасть ніколи не змінить дикої природи. Великі святі мали багато користей із змислових зворушень, які були причиною їхньої невинності. Зате інші люди мусіли зносити раптові напади аж до смерти.

На опанування людської пристрасти належить мати надію на цей обіцянний мир всім людям доброї волі, що робить їх Божими дітьми, подібними до Нього. Ці люди творять внутрішній спокій, провірюючи змислові зворушення та інші тілесні почування і віддають їх під заряд душі.

Людський розум — найшляхетніша сила, якою різничається людина від нижчих тварин і є піддана Творцеві. Однак розум без освячуючої благодаті не може вдергатися і є скильний до упадку. Самі бачимо, як належить поступати, щоб здобути чистоту духового життя, яке є дане людям доброї волі.

СПОКУСИ І ДУХОВА БОРОТЬБА

Внутрішній спокій, який переживають на цьому світі Божі діти, залежить від змислових гонів розуму. Ми ніколи не є безпечні в цьому житті; поки живемо, нам завжди потрібно духової зброї до боротьби з душевним ворогом. Тим ворогом душі є спокуси. Спокуси є досвідченням або пробою в добрім чи злім значенні. У Старому Завіті Бог досвідчав Авраама, і Господь приказав йому принести свого сина Ісаака в жертву, щоб випробувати його послух для Божої волі. В іншому випадку св. ап. Павло згадує коринтян, щоб уважали, бо диявол, знаючи їхню слабу волю, міг би це ужити на їхню загибель.

В кожному випадку, як тільки Господь досвідчує своїх дітей, тоді диявол користає з нагоди, щоб втягнути їх до гріха. В цім випадку Бог завжди допомагає людині доброї волі, утвірджаючи її в благодаті. Божа поміч є доказаною правдою у св. письмі Старого і Нового Завітів.

Спокуса може бути явною або прихованою, залежно від того, як атакує нас диявол. Для тих людей, що дуже скоро впадають з одного гріха в інший, ворог ставить перед їхні очі принади тіла, і щоб вдержати їх у грішному стані, збуджує в них змислові пристрасті для пробуджування їх до щораз нових упадків, З

святыми диявол поступає обережно, він прибирає постать ангела і, пізнавши прагнення душі святого, підступно схиляє до своїх зрадливих намірів. Святі Бенедикт і Францішок з Асижу мали нераз такі раптові напади спокус тіла, що товкли своє тіло каменем, влазили до холодної як лід води та качалися в тернистих кущах так довго, аж поки всі змислові приємності були заглушені тілесним болем. Диявол дуже добре знає, що без світових і тілесних приман він ніколи не здобуде перемоги над людською душою. Диявол не увійде до нашої душі, хіба що самі впустимо його. Він наче злодій закрадається до наших тілесних змислів і порушує людську пристрасть. Часом він роздмухує таку велику боротьбу в нашому нутрі, що ми з переляку дрожимо. Іншим разом він підлесливо намовляє нас, що ми готові повірити, що він післанець з неба. Однак, наша воля має ключ до душі, і ніхто її не може змусити до відчинення дверей ворогові.

Гріх входить до людської душі в той спосіб, що наперед постає звичайна думка, потім жива уява, відтак уподобання, потім підступний відголос серця, а на кінець позначення на гріх нашою волею. В кожній спокусі розрізняємо три ступні: 1) думка про зло і живе усвідомлення гріха; 2) приємні почування і побудження змислових прагнень; 3) а відтак воля дає дозвіл на предложений гріх.

Люди, що живуть в гріхах, взагалі не звертають уваги на згадані ступені приходу спокус. Вони не відчувають боротьби між душом і тілом, бо їхній дух став невільником тіла. Їх не потрібно намовляти до гріха, бо вони самі шукають нагоди для нього.

Ті люди, що живуть згідно Божого закону, відчувають прихід диявола, який запрошує їх, щоб йти за ним. Вони відчувають також, що в глибині душі терплять негідний напад і тоді такі люди стають до завзятої боротьби з дияволом.

Для людей, що є на дорозі до спасіння, добрий ангел впливає на їхні душі солодко, м'яко і лагідно, як краплина води, що входить в губку. Знову злий дух впливає на душі неспокійно, галасливо і брутально. Обидва згадані духи діють в протилежних напрямках. Причиною тих різниць між добром і злими духами є те, що наша душа протиставиться обидвом духам. В цьому випадку обидва духи входять до душі і зачинають внутрішню боротьбу. Цю боротьбу можна дуже легко відчути.

Наша душа повідомлена про ворога, що зближається, і має досить часу, щоб себе озброїти і відперти можливу спокусу. Спокуса може бути раптова, однак вона нам не може грозити, бо ми не дали на це нашої згоди. Не може бути гріха там, де нема позволення нашої волі. Не може бути гріха, що являється в наших думках,

бо ця думка з'являється без жодної вини в наших змислах. Дуже часто злі думки атакують наші змисли, але за дозволом Господа Бога.

Св. Катерина Сененська мала дуже часто раптові напади зі сторони диявола. Найбільш ганебні тілесні спокуси нападали на неї. Її очам показувалися найбільш чаруючі людські постаті і запрошували її до уживання тілесних розкошів. Однак її воля була скріплена Божою благодаттю, і вона ставила завзятий опір тим спокусам. Ці напасті продовжувались довгий час, аж врешті з'явився їй Спаситель, а вона його запитала: «Де Ти був, мій найдорожчий, як мое серце було повне темноти і бруду?» — «Власне я був у твоєму серці, моя дитино», — відповів Христос. «В моєму серці?» — запитала здивована. — Чи Ти буваєш в місцях нечистих, викликаючи огиду?» — «Скажи мені, дитино, чи ці гайдікі мислі побуджували в тобі радість чи смуток, розкіш чи біль?» — «Найглибший смуток і біль», — відповіла свята. «Дочко, а хто вливав в твоє серце так багато смутку і болю, чи не я, що був укритий на самому дні твого серця? Повір мені, якби там мене не було, то думки, які опанували тебе, були б опанували і твою волю, і ти бавилася б ними з приемністю. Ти боролася в міру твоєї можливості, щоб відперти спокуси. Тому що ти не була здібна робити те, що бажала, твоя огіда зросла понад міру і ця боротьба із спокусами послужила тобі

до змінення благодатей і збільшення твоїх, заслуг».

Ми повинні відрізняти наші звірячі гони від духових сил. Це є дуже важлива справа відрізняти малі спокуси, наприклад, навички до сварливості чи гніву, які залежні від темпераменту. Однак спокуси до обchorнення й недовірства безпосередньо звертаються до нашої душі. Диявол може впливати на наші тілесні органи і цею дорогою може викликати сильне зворушення нашого сумління, яке дає згоду на гріх, однак наша воля ніколи не підлягає цим емоційним нападам спокуси. Наша душа може бути цілковито обезвладнена так далеко, що не дасть знаку духового життя. Душа ніколи не заникає цілковито і надприродне життя душі не завмирає, бо за допомогою широких молитв і Св. Тайн вона відроджує свої сили і енергію до життя.

Остаточно ніщо не може умертвити душі за винятком морального самовбивства. Ніхто не може розлучити душі з Богом, або забрати від неї освячуючу благодать, що є її життям, лише за її власною волею. Поки людська воля є вірною Богові, — все гаразд, і якщо хочеш бути приятелем Бога, то негайно будеш nim.

Ніщо не є таким легким для людини, як мати добру волю. Бог нічого більше від нас не вимагає, як тільки доброї волі, через що не залишить нас без помочі.

В першій мірі розважмо, з котрої сторо-
ни ми найчастіше атаковані ворогом. Звичайно,
ворог кружляє довкола душі і шукає найслаб-
шого місця в людській природі. Вказаним є по-
переджувати близьку спокусу щирою
молитвою або благанням о поміч до Пр. Діви
Марії, молитвою «Царю Небесний», і в цей
способ ми ослабимо сили ворога, і він не зможе
нам нічого злого вдіяти.

Кращі наслідки будемо мати, якщо
будемо провадити боротьбу з дияволом так зв.
зачепну і вдаримо першими, поки ворог насту-
пить на нас, себто свідомо викличемо диявола,
якщо маємо чекати на несподіваний напад.
Вправляймо і виставляймо нашу чесноту на
пробу, але спочатку мусимо бути морально пев-
ні, що ми озброєні Божою благодаттю і тоді
переможемо. Однак, якщо ми не є приготовані
до боротьби з дияволом, а хочемо його подраз-
нювати, тоді ми, наче засліплені, падаємо в
бездоню, бо це не є відвага, а зарозумілість.
Надіяється на чудо благодаті і сподіватися, що
нас Господь вирве з духової небезпеки, яку ми
самі викликали. Така зарозумілість тягне за
собою заслужену кару. Господь Бог вибавив із-
раїльських мудреців з вавилонської печі тому,
що вони не пішли на спалення з власної волі.

Це не є жодне геройство уникати споку-
си, якщо вона є від нас далеко, але якщо вона
з'явиться нагло перед нашими очима, негайно

відвернутися від неї, мимо її чаруючого вигляду. Не легковажмо спокусами, бо їх дотик має смертельну отруту, а їх погляд має зрадливі почування. Поки ми є під впливом спокуси, не матимемо сили захищатися з противником своєї душі. Спокуса не заслуговує на кращу відповідь, яку дав нам Христос, говорячи: «Йди геть, сатано!» Відкиньмо диявола з погордою, а він скоро відійде, як відійшов від Ісуса Христа. Це дух, що не може знести погорди, тому він скоро відійде. Передусім не страхаймося, як зближається спокуса. Говорять, що деякі птахи під час великої бурі і громів зносяться понад громові хмари, не дбаючи про боротьбу з природними стихіями. Так само і ми в дорозі нашого життя не страхаймося бурі, яка повстає довкола нашої душі.

Відвага і притомність наших змислів відбивають неприятелів нашої душі. Однак страх і неспокій ще більше осмілює спокусу. Наш ворог тратить всяку надію і губить свою силу, якщо бачить духового оборонця незломним і не застрашеним. Якщо ми хочемо атакувати спокусу, а рівночасно починаємо боятися і падати духом супроти атакуючої спокуси, в цім випадку нема на світі більшої бестії від неприятеля нашої душі. Поки заатакує нас спокуса, ми не повинні ослаблюватися в добрих настановах, ані не покидати заплянованого наміру, лише додержати свою постанову до кінця пере-

моги нашої душі над пристрастями.

Нераз спокуса буває дуже дошкульна і осоружна, в цім випадку йдім до сповіди і відкриймо своєму сповідникові внутрішню таємницю. Хто віддається в простоті дитини своєму сповідникові, уникає небезпеки, що грозить духовому життю.

Неприятель людської душі, якщо хоче її опанувати своїми брехливими намовами, то во-ліє, щоб ці намови залишилися в таємниці. А як душа звірюється з тих таємниць сповідникові, тоді нечистий дух скажені, бо його таємницю відкрито.

Якщо неприятель людської душі в цей спосіб буде викритий в його нечистих намірах, до яких нас провадив, тоді нехай людина застновиться над ходом думок, які диявол йому підсував. Це досвідчення конче нам потрібне, щоб на майбутнє ми остерігалися в підступах неприяТЕля.

Якщо початок і кінець наших думок є добрий і вони до доброго прямують, то це є доказом, що ці добре думки походять від доброго ангела, а якщо маємо злі думки і ці думки непокоять наше серце і відбирають нам солодкий спочинок, тоді це є певним доказом, що вони походять від злого духа, який є неприятелем нашого вічного спасіння.

Є це ясне і певне, що надходячі спокуси приносять якнайбільшу користь для душі, яка

любить Бога. Є це вправи для чеснот і моральності. Наші чесноти ростуть і розвиваються при боротьбі із спокусами. Чим більше перемагаємо противника нашого духового життя, тим більше будемо чистіші й досконаліші. Спокуса — це є боротьба між душею і тілом, між Христом і світом, між Богом і сатаною. Перемога над спокусою зближає нас до Христа, а по смерти отримуємо небесну корону, яку одержує лише той, що за життя завзято боровся із спокусами. Є це проба вірности Богу. Він досвідчує нашу вірність і бажає уподібнити нас до себе. Досвідчує нас, як золото в вогні, а за наш труд в боротьбі із спокусами приймає як жертву цілоспалення.

ГОРДІСТЬ І ЗМИСЛОВІСТЬ — це дві бестії в людині

Є доказане, що життєпис людини є відбитком її характеру і проявляється в її житті. І дійсно, як відбиток є подібний до його зовнішньої постави, так і життєпис є відбитком його внутрішнього успосіблення. Образ людини вірно виказує його риси обличчя, вираз очей, будову тіла і все те, щоб можна його пізнати на перший погляд. В подібний спосіб з його опису життя можна пізнати його темперамент, духовість, його поступки та моральність. Якщо в людині переважає пристрасть, тоді можна вималювати його характер і описати ціле його життя в усіх красках. пристрасть в одинаковій мірі має вплив на святого і на грішника. Одного веде до досконалості, а другого — до згуби. Пристрасть людини часто вирішує про його звання і оформлює його призначення на земній дорозі і у вічності. У всіх випадках старається запевнити собі перевагу над іншими змислами і звідси її назва «пануючої».

Супроти цього велике значення має для нас пізнати в нас пануючу схильність. Це знання — то клич до внутрішнього успосіблення людини, до його здібностей і упадків, до уподобань і упереджень. Ув'язнім пануючу схильність, тоді здобудемо перемогу над зіпсуютою природою.

В боротьбі з зіпсуюю природою на початку стрічаємо великі перепони; в грудях людини кипить буря протилежних собі прагнень і пристрастей, і здається, що всі прикмети вказують на перемогу. Вперше стрічаємо любов і гнів (найбільший прояв почування змислового). Відтак наступають природні дії в напрямку добра, а уникання зла. Потім приходить радість і смуток, бажання і огіда, надія і розпач, відвага і боязнь. Ці зворушення дають початок іншим природним гонам, чорним, як рої мух, що зриваються від удару палиці Мойсея і ніщать єгипетську країну. А відтак наступає гордість і бажання марної слави, зарозумілість, а на кінець з'являються думність і легковажність, гризота, мелянхолія, встид і ненависть, злість і помста та багато більше постає внутрішніх нагальних зворушень людської природи. Ці зворушення поступово входять до нашої душі і тримають її у своїх кайданах. Котре із тих почувань панує над нашою душою?

Кожною людиною рядить його власна любов. Бо людина з конечності своєї природи гонить і шукає щастя, через що почувається частинно задоволеною із себе. Всяку здібність, яку має в собі, всякий чин похвальний, який сповнює і всяке добро, яке отримує, дає причину до задоволення із самого себе. Однак не кожна любов самого себе заслуговує на осудження, бо ми повинні любити близького з тої самої

причини, як самі себе. Наш ближній є також створений по образу Божому, і він є також відкуплений дорогоцінною кров'ю Ісуса Христа. Тому ми є зобов'язані любити близького, рідну батьківщину і свій рідний народ, який є побільшений нашою особовістю.

Всяка непорядна любов самого себе заслуговує на осудження. Така любов є кривдою для Бога і для людей і є порушенням закону Творця і створіння. Нашою повинністю є вирвати з серця цю гнилу навичку, бо вона подібна до дерева, яке не родить добрих овочів.

Маємо дві людські любови самого себе: 1) добре упорядкована любов душі, яка є звернена до великих душевних змагань; 2) любов непорядна, яка завжди буде себе виявляти у вигляді гордості і порожнечі. Добре упорядкована любов буде дбати про здоров'я душі і тіла, а непорядна любов перетвориться в змисловість, дія якої буде нечистотою.

В нашему нутрі існують дві дикі бестії, які нищать нашу духовість. Це дві головні пристрасті людського серця — гордість, а друга з брудними і низькими гонами — це змисловість. Гордість є непорядною прикметою, вона змагає до неслушної оцінки самого себе і прямує до незалежності та першості. Подібною до гордості є порожнеча або прагнення марної слави. Є це непорядна любов слави і свого імені. Ці

пристрасті є ознакою слабого характеру, які ніколи не погодяться з благородною величчю.

Змисловість є прив'язана до вигод і пріємностей, та старається заспокоїти людину у всіх змислових пристрастях і тілесних гонах. У своїх нечистих поступках вона є підлою пристрастю або тваринною, цілковито не згідною з розумом.

Гордість — це пристрасть, якої ми повинні боятися, вона переважно опановує особи високо-здібні. Гордість привела ангелів до згуби, через нордість упали наші перші прародичі. Гордість довела злих духів до згуби, які у своїй зарозумілості піднесли прапор бунту проти Творця і їх заступників на землі, які розбили християнську віру через облудну науку церкви та підважили підвалини правдивої релігії.

Гордість розуму — це є дуже небезпечна пристрасть, бо вона є джерелом безмежних нечистих діл. Зі своєї природи вона прямує до незгоди між сотворінням і творцем та прагне поставити людину на місце Бога.

За гріхи змисловости Творець зіслав на людський рід потоп, за гріхи змисловости Творець спалив вогненним дощем Содому і Гомору та за гріхи змисловости великі народи зникли з лиця землі.

Якщо ми піддаємося почуванням змисловости, тоді притупляємо свій розум і ослаблюємо всі інші його сили. Змисловість зі своєї при-

роди веде до порушень рівноваги між духовим і матеріальним світом, а душа впадає до неволі тіла. Між змисловістю і гордістю є та різниця, що гордість є нечистотою душі, а змисловість є нечистотою тіла. Це дві чинності непорядної власної любові, які ведуть між собою боротьбу за панування над нашим серцем. Котра переможе — та буде нашою непорядною навичкою. По чім можна її пізнати?

Непорядна навичка є джерелом наших щоденних гріхів. Запитаймо себе з правдивою щирістю, що є головним обтяженням нашої душі? Це буде підтвердження нашого іспиту со-вісти. Чи маємо якінебудь улюблени гріхи, чи є в нас слабості, до яких маємо природне уподобання, в яке впадаємо свідомо. Чи коли-небудь застановлялися над собою, чи співали власні гимни слави і чи робили із себе героїв, чи любувалися в строях і зовнішніх оздобах? Чи звертали увагу других на себе та чи з'їдала нас заздрість? Якщо так, тоді скоро пізнаємо нашу до-мінуючу пристрасть, що є гордістю і порожнечею.

Чи ми є байдужі, незважаючи на внутрішній голос сумління, що нас штовхає до злого чину? Чи ми живемо лише снами та мріями? Чи ми займаємося часто пустою розмовою при столі? Чи ми дозволяємо собі на небезпечні думки? Якщо ми потвердимо повищі питання, то нашою пануючою схильністю є змисловість.

Якщо немає нічого такого, що б можна стримати нас від улюблених змислових забав, навіть власна гідність або здоров'я не можуть повернути нас від безстыдної дії змисловості, тоді бачимо самі, що змисловість має в нас перевагу над іншими пристрастями.

За допомогою повищих метод дуже легко можна винайти в собі пануючу пристать. Нераз буває, що бажання нашого серця є так незрівноважене, що тяжко пізнати, яка з них головна над іншими. Якщо такий випадок виникне, не тратьмо часу, але з рішучою певністю і силою страймося викорінити наші злі навички. Певний рід схильностей зі своєї природи слабне з бігом часу, а інші знову набирають сили.

Пустота в людині зменшується у старшому віці, гордість розуму до її старшого віку зростає. Бажання змислових роскошів часто навідує молодь і при уживанні побуджуючих середників, внаслідок яких постають раптові порушення змислів, переважно з власної вини або оточення.

Ми всі маємо якусь зло схильність або пристать, яка супроводжує нас ціле життя. Нашим обов'язком є не шкодувати жодного труду для усунення її з нашої особистості. Ті святі, яких вроджений характер тягнув до гордости, тепер відзначаються великою покорою, а ті, яких тілесний темперамент штовхав до

змислових пристрастей і догоджень стали прикладом в умертвінні.

Хто з успіхом знищив в собі пануючу схильність до злого, той поступив далеко вперед на дорозі до досконалості, однак він ще не осягнув мети. Найближчий крок, на який повинен рішитися до запряження своїх пристрастей до чинної служби — добрих чеснот.

Усі схильності містять в собі добру основу і ми можемо їх уживати на користь, надаючи їм відповідного напряму. Змислове прагнення на перший погляд не мусить бути бачене, але воно існує з певністю. Це є особлива чуйність, на приємність і біль.

Деякі особи догоджують своїм пристрастям, через що вони поступово впадають в збайдужіння до всього. Вони стають затверділими, незносними для інших осіб, а дуже часто знаходять правдиву приємність, коли роблять різні пакости іншим. І навпаки, коли хтось не піддається своїм пристрастям через практикування умертвінь, тоді вони розпливаються в доброті супроти близніх. До таких належать блаженні, що щедро дають на добродійні ціли.

Не трудно розпізнати добру людину, яка кровавиться в боротьбі з гордістю. Це є досконалість душі, що перед нею стоять завжди великі дії, що грядуть з подвійною енергією наперед, щоб обняти цілий світ. Це шляхетне прагнення викликає слізози в очах Тараса Шев-

ченка, бо не міг запровадити свій рідний нарід до свободи духа і перемоги над ворогом. Ця трагедія виривала з його грудей глибоке зітхання. Подібні переживання переносив наш Спаситель Ісус Христос. Його серце прошите безмежним болем тому, що не міг передати науки правди вибраному народові.

БОРОТЬБА ІЗ ЗМИСЛОВІСТЮ

Ми згрішили проти Бога, тому мусимо виблагати в Бога прощення за особисту зневагу. Щоб відзискати Божу приязнь, ми повинні, як вимагає сама суть справи, почати від покори, відкидаючи з огидою всі гріхи, якими ми обрали Боже величчя. Крім прохання прощення ми зобов'язані направити непорядок, витворений нами. Це є предмет зовнішньої покути, званий умертвінням. Не ті люди піддають себе умертвінню, що розпинають своє тіло, але ті, що розпинають свої пристрасті й бажання. Чому так? Бо саме умертвіння не обмежується лише фізичним тілом, як піст, чи бичування, але в придущенні пристрастей та опануванні врожжених скильностей до злого. Це є середник, охоронний проти майбутніх гріхів.

Гріх є ділом нечистоти, бо той, хто грішить, виступає проти певного морального порядку, і тому він відпадає від цього порядку і заразом дізнає приниження, а це приниження називається карою. Навіть в природі панує закон порядку, і якщо одна річ діє на іншу, то завжди завдає їй змін, а сама потерпить на вигляді. В нашій мові ця думка називається «дія рівняється проти дії». В цей спосіб постає вирівняння порушеного порядку. Цей самий закон керує людськими справами і це є згідне з природою. Якщо хтось виступає проти іншого, тоді атакований старається його відбити та понизити. Це не є ознакою мстивості, лише обурення на противника. Якщо ми є особисто віддані якісь справі, тоді ми відчуваємо, що виступ проти суспільної моральності повинен бути покараний по праву. Не тільки для поправи злочинця, але також відстрашення інших, що наслідують цей приклад, також для вимірення справедливости кривді. Це є справедливий осуд, який усвідомляє нас, що за кожний гріх належиться нам терпіння.

Буває часто, що люди, в яких збуджується почуття власної безличності та несправедливості бажають самі для себе осуду і кари. Якщо очорнимо добре ім'я близнього, відчуваємо, що повинні направити зло, хоча б ради власної доброї гідності. Якщо ми скривдили

когось на багатстві, тоді відчуваємо, що не тільки повинні звернути все, що винні, але щедро винагородити потребуючих. Якщо переступимо границю поміркованості в юді чи напитках, то відчуваємо, що ми повинні каррати своє тіло постом за надмірне догоджування. Власне сумління нам говорить, що для привернення порушеної рівноваги караюча справедливість вимагає оправдання після закону. Рівне за рівне, бажання недозволених присмностей рівняється відповідній дозі терпіння.

Насправді це право втратило свою силу на землі, але не супроти Бога. Раніше чи пізніше, на цьому чи на другому світі порушена моральна рівновага мусить бути привернута. Належний борг Божій справедливості мусить бути сплачений. Сам Святий Дух говорить до грішної душі: «Багато вона жила в розкошах, дайте їй стільки само смутку і мук».

Скажіть, хто уважає себе за звільненого від обов'язку вправ над умертвінням? Хто вміє і може покрити шкоди, зроблені нашими гріхами? Хто може знати, як далеко поперехрешувані нашими гріхами Божі пляни? Хто потрафить оцінити моральне знищення, яке вчинив гріх у всесвіті? Хто передбачить останні наслідки хоча б однієї грішної дії? Хто завдав кривду і відняв славу ближньому? Скільки маємо бунту проти духовної і світської влади? Чи це правда, що кожна наша грішна дія викликає гіркі на-

слідки, які відчуваються у фізичному та духовому світі, аж до кінця земного життя.

Якщо так, то чи не повинні ми робити все, що в нашій силі, щоб протиставитись грішному життю?

Подібні розважання надхнули святих, які палали великою ненавистю до себе самих, через що накладали на себе справедливі карі за минулі гріхи. Вони робили пімstu самі над собою.

Умертвіння є конечні за наші минулі гріхи. Якщо ми відпокутували наші гріхи, ми ще не є забезпечені від упадків в гріх. Через упадок наших прародичів в раю ми всі досвідчуємо в собі схильність до злого. Ця схильність називається гоном до злого. Це є моральна хвороба, яка подібна до пожираючої гарячки, яка поступово пожирає нашу силу, енергію душі і з певністю запровадить її до фатальних наслідків, якщо не заживатимемо відповідних заходів. Св. Амброзій пише, що змислові розкіш — це гарячка, надмірне замилування до забав — це також гарячка, бажання слави — це також гарячка, і наш гнів є гарячкою. Одиноким лікарством на цю гарячку є умертвіння. Гірке це лікарство, але доцільне, а його доцільність полягає на самій його гіркоті.

Може хтось із нас став невільником на вички до алькогольних напитків чи куріння? Може хтось став морально нездібним до запанування над собою? Може хтось з природи має

схильність до симпатії чи антипатії до інших? Може дозволив своїм почуванням взяти верх над розумом? Може присутність інших осіб була причиною до гріха? Такі особи, впавши в гріх, повинні умертвитися і зреクトися всього, що є дозволене для інших.

Якщо наше тіло є джерелом духових недомагань і збунтувалося проти нашого розуму, тоді ми повинні його карати, поки почне нас слухати. Так вчив св. апостол Павло, кажучи: «Караю своє тіло і беру в неволю, щоб, провідуючи іншим, сам не впав в гріх». Умертвіння тіла є одиноким засобом до панування духа над матерією і забезпечення від упадку до нерозумного звіряти. Говорім, що хочемо, але пещене і делікатне тіло є подібне до невільника, який не хоче піддатися жодним життєвим законам, а спокуси з такого тіла можна вигнати лише острою і рішучою постановою. Маємо подвійне умертвіння: духове і тілесне. Умертвіння духове має більш досконалу вартість в собі і воно залежить від душевних зворушень при боротьбі над щодennimi гріхами. Якщо хтось дотримується цих зasad — робить перелом в мурі бажань і пристрастей та входить таким чином до небесного царства.

Наші змислові гони, які вкорінені в нашему тілі, можуть бути викорінені лише при допомозі умертвіння тіла. Щоб умертвити прагнення в товариській розмові, треба зало-

жити на уста окови, щоб умертвiti цікавiсть, ми повиннi нашi очi, вуха i всi змисли запрягти до послуху. Св. Іgnatій сказав, що нехай кожний усвiдомить собi, скiльки поступив в духовому життi, скiльки втратив на власнiй любовi i шуканню особистих вигод.

Всяку фiлософiю можна висловити в кiлькох словах: терпiти i вирiкатися. Мудрiсть життя наказує, щоб зносити бiль i терпiння, вiдмовлятися вiд приємностей i вигод, тiкати вiд всього, до чого вiдчувається осоружнiсть, зiпсутої природи.

Багато людей у свiтi вiддаються тяжким умертвiнням без означеної мети. Люди це роблять по товариському звичаї, а цi умертвiння звичайно шкiдливi для душi i тiла. В однiй сeредньовiчнiй легендi виступає Люципер, споглядаючи вночi на одне мiсто i говорить: В цих мурах я маю бiльше мученикiв, як сам Господь Бог. Вони не можуть пiднестися, бо цe мої пiдданi, цe мої невiльники. Їхнie нужденне життя повне болю i конання нервiв та розуму. А кожний удар серця, кожний вiддих бiльше їх сушить, як передсмертний корч. Погляньмо нинi на красних жiнок свiту, всi завдають собi дiйснi муки через добiрнiсть строiв та косметики. Один англiйський канцлер сказав до своєї рiдної дочки: «Моя дитино, Бог дав би тобi правдиву ласку, якби засудив тебе на пекло, бачучи, що ти так багато трудишся про заплату

на це». Дуже жорстоке упімнення вийшло з уст рідного батька, на яке заслуговує багато, що так само роблять з себе негідних мучеників гріха.

Чому не можемо робити цього з надприродних причин? Чому нам видається жорстоким ускромлювати себе, чи замикатися самі в собі?

Умертвенне життя, відважно розпочате, не є нужденим життям, але життям щасливим. Щастя на тому світі не полягає на усуненні від нас терпінь, але його відважнім зношенні, не на багатстві і вигоді, але на уживанні їх в міру. Без терпіння немає життя ані у фізичному, ані у моральному порядку тому, що всяке життя основується на дії, на змаганні та на боротьбі, а це все містить в собі в певному сенсі терпіння. Без терпіння немає розвою і поступу до здобуття добрих чеснот. Усі вправи душі і тіла залежать від виснаження сил.

Так довго будемо тяжко терпіти і так часто будемо втікати від терпінья і зле з нами діятиметься, поки не приймемо терпін'я з радістю і свідомістю, що така є Божа воля. Якщо наше терпіння стане солодким і полюбимо його для Ісуса Христа, тоді будемо певні, що з нами є добре, бо ми знайшли рай на землі. Все міститься в Христі і в Нім зосереджується. Мусимо вмерти для себе самих і не маємо іншого шляху до вічного життя, як тільки хрестний

шлях святого і щоденного умертвіння.

Для чого боїмся взяти на себе свій Хрест, який провадить до Божого Царства? В Хресті спасіння, в Хресті вічне життя і оборона від ворогів. В Хресті джерело небесної солодості, в Хресті сила духа і радість серця. В Хресті найвищі благодаті, врешті, в Хресті досконалість та святість. Не будемо мати для душі спасіння, ані надії на вічне життя без Хреста. Візьмім свій Хрест і йдім за Христом, а зайдемо до вічного життя.

ПРАКТИКУВАННЯ УМЕРТВІНЬ

Тілесні умертвіння діляться на три головні частини: піст, нічні чування і практикування терпінь тіла. Ці всі способи умертвінь практикував і освятив сам Ісус Христос. Христос розпочав свою діяльність сорокденним постом, під час якого нічого не їв і не пив. Святе письмо нас вчить: якщо хочемо одержати надзвичайні благодаті, а головно бути звільненими від гріха і його наслідків, мусимо постити.

Дуже багато гріхів мають свій початок в їді і напитках. Обмежмо свій апетит і будемо здібніші до поборювання наших злих схильностей. Сам Христос запевнив нас, що певний рід дияволів виганяється лише постом і молитвою, однак піст поборює злі похибки, підносить наші думки до неба і збирає великі скарби добрих благодатей.

Якщо ми є здібними перенести піст, добре зробимо, а якщо будемо постити у визначені дні поза постом, наказаним церквою — ще краще зробимо. Вільний піст може бути не тяжкий, але мета буде осягнена, бо диявол боїться нас бачити тому, що ми вміємо постити. Ми повинні мати велику побожність до слів Спасителя, що сказав до своїх учнів: «Їжте, що тільки поставлять перед вами, їжте без вибору, що тільки вам подадуть, чи смакує вам, чи ні, це, на мою думку, є більшою благодаттю, як би ми

вибирали завжди гірше. Цей спосіб умертвіння має в собі вищий ступень посвяти, бо замкнувся самий в собі, а вибір і смак залишає іншим. Він своїми поступками довів немале умертвіння, бо пристав до смаку інших і прийняв це байдуже. На цій байдужості в їжі і напитках основується умертвіння нашого тіла. Нам ще далеко до досконалості. Ми повинні вистерігатися, щоб наші думки не згадували часто про їжу і щоб не приймали поживи з поспіхом і лакомством. Добра пожива і виборові напитки є причиною переступу міри, а неприятелеві — до спокуси. Цінні і дуже цікаві завваги, щоб іноді здергатись від деякої поживи, або їсти в меншій кількості. Це не загрожує здоров'ю, навпаки, практикування цього умертвіння дасть нам багато досконалостей, так подібних до нашої душі. Ми всі маємо свої уподобання і огиду до поживи, але для чого ми маємо показувати іншим, які спільно з нами споживають. Для чого бути вибагливим за найкращими у виборі цього, що їмо? Для чого вишукувати на столі найкращий кусок м'яса, найкращу ярину, найбільший кусок торта, що все стоїть на столі? Повище вказує на кілька способів умертвінь в їжі і напитках з великою користю для душі і тіла.

Це саме відноситься до алькогольних напитків та до побуджуючих засобів, головним чином таких, що сильно діють на нервову

систему. Ці засоби є дуже небезпечні, якщо вони увійдуть в навичку, яка переростає у велику силу та стає шораз більш докучливою по кожному заспокоєнні. Щоб уникнути всякої протизаконної дії — мусимо перестати уживати.

Фактом є, що хто починає досвідчати хворобливі схильності, домагається раптового заспокоєння бажань постійно і в тих самих годинах, а в іншому часі відмовляти собі приємності, хоча б його нерви були подразнені до найвищої напруги. В іншому випадку станеться невільником пристрастей більше докучливим, як зло, від якого бажаємо звільнитися.

Другий рід умертвінь теж освячений прикладом Христа, який основується на відмовленні собі спочинку вночі. Святе Письмо вчить, що день треба проводити в навченні несвідомих і лікуванні хворих, а вночі перебувати з Богом. Ми не є зобов'язані чувати і молитися цілу ніч, але ми повинні вибрати таку частину ночі, яку вимагає наш організм, щоб могти з користю працювати під час дня. Якщо надмірні чування викликані надмірним умертвінням, тоді є велика небезпека. Багато неприспособлених віддається найбільш нерозумним чуванням вночі, з великою шкодою для душі і тіла.

Багато людей не звикло до порядку дня і все роблять в спосіб хаотичний, тобто під час цілого дня мають надмір вільного часу, а допер-

ва увечорі заявляють, що зовсім спізнилися і починають раптом займатись справами. Дуже часто мають важливі справи поза домом увечорі. Їхні очі падають на книжку, ще досі нерозтяту. Часто виходять увечорі на різні товарицькі зустрічі, прийняття або забави. В цей спосіб набувають поступово фатальні навички до пізньої ночі, а дуже часто йдуть спати, бо надходить пора вставати. Які наслідки? Ніколи не висипляються добре вночі та ніколи не можуть добре відпочити за дня. Цей самий брак рішучості і панування над собою здержує їх йти до ліжка та стримує їх від залишення злого прикладу. Є й такі особи, що тратять багато часу у своєму ліжку, бо люблять понад міру спати і прагнуть любуватися мілим почуванням вигоди.

Не так поступають побожні і практикуючі християни. Вони часто говорять: «О! Як мені подобаються ці дрібні умертвіння, небачені ніколи, як вставання з ліжка на одну годину скоріше, або вставання вночі на коротеньку молитву.» На мою думку, ті, що хочуть поступити у життєвій досконалості, повинні уважати за обов'язок в час йти на відпочинок, щоб бути здібним вставати рано з ліжка.

Третій рід умертвінь — це безпосередня строгість щодо свого тіла, через завдання йому правдивого болю. Тому наш Спаситель піддався умертвінню для нашого добра, бо підчас

своїх мук дозволив себе в'язати, бичувати, коронувати терням і завдавати болю кожній частині свого тіла.

Всі ці практики під оглядом фізичним приносять найбільшу користь в духовому житті. В справі покути може бути найбільший біль в тілі, але не проникаючий до кости, бо тоді є ослаблення організму. Метою цих покут не є пролив крові, що зрошує убрання або знесилює тіло, але є це панування над пристрастями, через добровільне переношення фізичного болю. Якщо направду бажаємо від Бога кращих дарів — шукаємо умертвінь у всіх речах. Багато побожних і практикуючих християн привикають до духових умертвінь в протилежності до безличної та тілесної пристрасти.

Багато є способів до умертвінь, і хто бажає поступити у досконалості, уміє дуже скоро їх викрити. Сам Господь Бог зсилає їх дуже часто і подає нам готові до вжитку. Бог своїм ласкавим зарядженням мішає прикрості з радістю, щоб заспокоїти потреби нашої природи.

Нас дуже часто навідують тілесні недомагання, що є дрібною покутою для таких грішників, як ми. Однак, ми знаємо, що нам належаться далеко більші. Тому приймаймо наш маленький біль в духу покори з рук нашого небесного Отця, замість оглядинся за чужим співчуттям, зносім його спокійно і жертвуймо Богові за наші давні гріхи.

Проминула безсонна ніч і ми чуємося нервові. У цьому випадку злого гумору не показуймо іншим, що ми невдоволені, а навпаки, уважаймо себе зобов'язаним бути чесним для тих, що зближаються до нас під час дня.

Подібні практики умертвінь свідчать про людські благодаті. Умертвіння в найглибшій нашій особовості є владою духа над матерією і це є перемогою над тілом.

БОРОТЬБА З ГОРДІСТЮ

Сам Господь Бог уподобився до чоловіка і прийняв постать слуги. Боже соторіння не могло власними силами піднести до Творця, тому Творець знизився до соторіння, щоб піднести його до себе, через що людський розум тепер може зрозуміти потужний доказ невисловленої Тайни Втілення. Подивляємо глибоку мудрість і знижаючу добруту Бога! Він з'явився серед нас в такій особовості, що наші стремління до уподобання Його не є гріхом, лише чеснотою, не причиною згуби, але дійсною умовою до спасіння.

Учімся бути подібними до Христа, учімся від Нього не укладати плянів, не відкликаючися до живого соторіння — бути чи не бути, не стараймося воскресати мертвих або творити чуда, тільки учімся від Нього миру і покірного серця. Ця правда є трудною до зрозуміння, однак конечна для упавшої людини. Ніхто інший не міг учинити Його зрозумілим, тільки сам Божественний Творець.

Поганські філософи навіть не пробували присвоїти для своїх учнів ясного поняття про ці чесноти, бо самі не мали ясного поняття про покору у християнському розумінні. Хоча у своїм словнику мали зазначене слово покора і це слово означало низький, лихий, підлій та повзаючий по землі. Воно вияснювало нужден-

не положення слуги і невільника. Таке є дійсне відношення людини до Бога.

Стан невільника не є сам в собі покорою, тому що він не залежить від нашого вибору. Кожна чеснота основується на добровільній покорі і тому покору можна окреслити як добровільне приниження, випливаючого з глибокого почуття нашої залежності від Бога. Надзвичайно проста правда, щоб її ще доказувати. Ми не можемо нічого приписувати собі самим, якщо не хочемо знайтися в боротьбі з нашим розумом. Однак, багато з нас це робить у кожному часі дня свого життя.

Є багато людей, що хвальяться високим походженням свого роду, хвальяться знайомством із славними людьми, здобутком загального пошанування і т. п. Такі хвальби свідчать про нерозумних та засліплених людей. Інші хвальяться виборовими строями, своєю пристійною зовнішністю, співом чи зручністю танцю. Та треба бути дійсно людиною порожньою, щоб опирати свою славу на таких малих і марних здібностях. Хоча б ці здібності, якими відрізняємося від інших, були дійсно великі і гідні, то це завжди залишається правдою, що все походить від Бога, а не від нас самих. Бог нам дозволяє уживати все те, але право власности залишається при Ньому.

Якщо ми отримаємо більше дарів, як інші, то будемо більше відповідальні. Відпові-

дальність наша росте згідно уділених нам дарів. Чим більше нам довірено, тим більшу маємо причину до упокорення перед Богом і Його вірності. А може тішимося здібностями нашого розуму і знанням? Ці здібності, які Бог довірив нам, щоб ними заробляти на життя, а відтак мусимо бути готові звернути Йому в годині нашої смерти. Буде це для нас нещастям, якщо ми розтратили або закопали в землю, подібно як у Св. Письмі про таланти. В дні розрахунку почуюмо страшні слова: «Не пожиточного слугу викиньте геть до темноти».

Може ми одержали відповідальне становище? Тоді ми є лише управителями Божого господарства. Під нашу опіку довірено сучасну і вічну долю людських сердець. Якщо ми зневіримося нашою відповідальністю і хтось з нашої вини загине, тоді може відізватися до нас голос: «Здай свою справу іншим, бо ти довше керувати не можеш».

Якщо хтось є під впливом спокус, а ми споглядаємо на нього з погордою і фарисейським легковаженням, тоді ми будемо в очах Божих гіршими від інших. Всяка слава належиться тільки Богу, а нам самим випадає лише заувистидатися, тому що ми так мало Його любимо за Його велику любов до нас.

Ми будемо відповідати за одержані Божі дари і надміrnі благодаті, якими Господь обдавував наші душі. Яка велика різниця між дара-

ми, уділеними для нас, а користі з цих дарів для Бога? Як багато і безперервно ми отримуємо Божі благодаті, а які скупі і нерегулярні є наші сплати. Ніхто не хоче глянути у свою минувшину, бо жахнувся б на вид цієї різниці між дарами, а відплатою у своєму безплодному житті.

Ми не тільки занедбуємо нашу нагоду користати з добрих діл, але не використовуємо як слід Божої благодаті. Ми бунтуємося так часто проти Бога і довкруги помножуємо безладдя та виступаємо проти Божого закону. І це все спає тепер на нашу некористь. Якщо ми відвернули нашу увагу від нашого першого упадку в гріх, ми залишилися обмеженими людьми, залежними від гріха і недосконалими. Однак, Божа доброта оживляє наше почування власної нужденності і безличності. Бог збільшує пізнання нашої меншевартості до правдивого почування погорди над самим собою.

Довіряючи Божому милосердю, маємо причину думати, що ми є тепер з Ним у добрих відносинах і не почуваємося до ніякого зла. Однак, ми не є ще оправдані, бо супроти Бога ніхто живий не може бути оправданий. Найкращі наші діла є часто недосконалі, бо через недбалство ми є подібні до дорогоцінного убрання, недбало поплямленого, бо ми втратили свою первісну вартість. Щоб ми могли бачити, як ми представляємося в очах Бога, наш стид не дозволив би нам стати перед

Божим обличчям подібно, як сказав св. ап. Петро: «Господи, відйди від мене, бо я чоловік грішний».

Хоча ми творили великих діл, ми завжди грішили у якомусь малому ділі. Хвиля земних уподобань протікала через нашу досконалість і обнижувала вартість усіх добрих діл.

Чим є гордість, чим є ярмо зовнішньої вигоди, чим є обжерство, хвальба, на яку дозволяємо собі щоденно? Чим є власна, зранена любов відносно інших, брехня, зарозумілість? Все це є нічим, як тільки облудою. Не один, для кого було б дуже тяжко ненавидіти себе, самого — знайшов вихід далеко легший, як мав вдивлятися уважно у вірний образ своєї нужди і слабості.

Який це зворушливий образ внутрі людини, коли благодать Божа дозволяє нам побачити, які ми всі зіпсуті і підлі, осоружні.

Прошу дорогих читачів вибачити за ці тверді слова, але інших мені бракує. Ми самі для себе є дуже добре, тільки всі інші є погані, бридкі, через що ми самі для себе є тягарем. При справедливім осудженню самого себе, мусимо опиратися на дуже низькій оцінці самого себе. Бути покірним — це добра чеснота, яка дає людині до пізнання самого себе і робить її гідною погорди у її власних очах.

Деякі святі запевнювали, що нема більшого переступу, ніж гордість. Вони знали себе

добре і мали можливість відігнати всякі злі думки від себе. З глибини серця мали себе за гірших від всіх інших людей. Вони були дуже вразливі на численні благодаті, які Бог зсилав на них. Однак, вони не почували себе корисними і добрими, щоб в цей спосіб присвоїти собі привілей в Бога.

Подумаймо з великим жалем і огидою про свої гріхи і ніколи не думаймо, що ми щось вартуємо задля своїх діл. Вітер пристрастей кидає нас на всі боки, скоро впадаємо і ніщо нас не тривожить. Не маємо нічого, чим могли би похвалитися, але зате маємо багато всього, що нас веде до духової руїни.

Хто навчився цієї правди — вийшов на шлях до досконалості. А перший крок до свяності залежить на усуненні перешкод до покори, а покора усуває гордість, яка є найбільшою перешкодою до спасіння. Відкинь від себе покору, а всі інші чесноти перетворяться в порох.

Хочеш бути великим — починай від малого, хочеш збудувати духову споруду, досить велику і високу — спочатку подумай про глибокий і сильний фундамент — покору. Який за високий має бути духовий будинок? Аж до оглядання Бога, а мета оглядання Бога є джерелом нашого щастя.

ЗОЛОТА ПОКОРА

Покора є така вдячна і солодка, що стягнула Всемогучого з небесного трону до маленького містечка Вефлеєму, через що Божа велич знайшла дорогу до людських сердець. Однак, дивна річ, ми зустрічаємо багато людей, що замикають свої серця перед покорою та викреслюють її з ряду чеснот. Ми дуже часто чуємо, що наша гідність і мужність вимагає, щоб абсолютноуважати на себе і не узнати іншого права, ані поваги, як тільки своєї власної.

Правдиві християни не можуть говорити такою твердою мовою, тому що безнастанно чують відголос слів, звернених дияволом до наших перших прародичів в раю.

Багато говориться, що покора робить нас неприродними і сумними, безсильними і боягузливими. Злій дух нам підшіптує, щоб ми замикали очі на все те, що добре, а звертали свої очі на темні образи нашої крайньої безвартості та вбивати в собі найчуйніші прагнення нашої природи. Чи можна дивуватися, що такі люди бояться покори?

Образ цієї милої чесноти, яку собі уявляють карикатурою, а навіть порівнюють її з потворою. Ні! Покора не робить нас неприродними, ані не говорить нам замикати очей на цю чудову чесноту, навпаки, вона нас робить досяконалими за життя на землі, а по смерті дає

нам вічне щастя в небі. Добре робимо, розважаючи з задоволенням над усім, що маємо доброго в собі, в порядку природному і надприродному, тоді почуємо поштовх не до гордости, але до вдячности, бо надприродна поміч благодаті оздобить нас до діл, заслуговуючи на вічну нагороду. Із цих посідаючих Божих дібр нас повинно огорнути почування надзвичайного щастя.

Розважаючи над цією правдою в подібному дусі, ми матимемо численні докази Божого милосердя. Нам виявлено, що матимемо серце, сповнене вдячностю і душевною радістю. Будемо далекі від думок, що підсичують пусті уподобання, будемо опановані несподіванкою на вид незаслуженої Божої доброти і закличемо словами: О, Господи! Що таке людина, що за неї пам'ятаєш? Людина, що свою вдячність сутичкає з Богом, демонструє перед людьми і хотіла б звернути увагу на себе, через що проявляє фарисейське відношення до Творця. Покора не любить таких поступків, бо вона є одинокою і правдивою для досягнення досконалості.

Покора не дозволяє хвалитися добрими ділами і заслугами, так само остерігає нас від пересадних помилок і недосконалостей. З одної сторони, вона нас вчить уникати непотрібних похвал для себе, а з другої сторони, вона нас підштовхує говорити радо про наші погляди, бо так наказує обов'язок, без огляду на погорду

світу. Покірна людина не виставляє своєї покори на показ, а укриває її так само, як інші чесноти. Не говорім нічого, щоб не принижувати свого упокорення, хіба бажаємо, щоб слухачі нам повірили; не сідаймо на останньому місці, якщо не бажаємо на ньому залишитися.

Маємо золоті слова, які нас вчать непомильності в нашій ширості. Все, що говоримо перед іншими — часто наражуємося на стид і ганьбу, замість слави і нагород. І це власне підтверджує, що наша покора не є щирою, тому що почування стиду, яке переживаємо, є наслідком виявлення нашої амбіції. Це є гордість, перетворена на спокусу, яка робить нас нещасливими, як бачимо, що нас легковажено. Правдою є, що невільники в гордості ніколи не є щасливими. Їм бракує тільки однієї вимоги для щастя, а саме внутрішнього спокою душі.

Для прикладу нехай нам послужить світової слави жінка, для якої одинокою метою є блистіти у вишуканому товаристві, виставляючи на показ свої коштовні аксаміти, свою привабливу біжутерію, прекрасний дар розмови. Вона є центральною фігурою товариства і викликає заздрість у своїх співприятельок. Але якщо інша жінка перевершує її, великий смуток огортає її душу та великі переживання затроюють її життя. Вона проливає сльози і переживає гістеричні корчі. Нестерпний біль голови та багато безсонних ночей переносить вона.

Або звернім увагу на мужчину, що пнеться на високе становище та до марної слави. Найбільшу розкіш знаходить тоді, як часто виступає публично та захоплюється, як люди викинують на його славу. А якщо не вдастся осягнути своєї мети і втратить довір'я народніх мас, яким нужденним і нестерпним стає тоді його життя, як часто воно кінчиться розпустою, помішанням розуму або самовбивством!

Внутрішні муки, які переживає ця людина, описує книга Естери про раптовий упадок Амана. Цей гордий, вірний королеві осягнув вершину слави. Скликав своїх приятелів і представив їм величину свого багатства і достойності, до якої підніс його король. Відтак він впадає в розpacз з тієї причини, що один-одинокий чоловік не склонив своєї голови на знак пошани і сказав до нього: «Хоча ти все маєш, здається мені, що нічого не маєш, поки буду дивтися на нещасного Мардохея — жида, який сидить перед королівськими дверима». Ця історія нужди, викликана власною виною, це історія, яка повторюється щоденно в нашему народі.

Якщо хочемо знайти образове представлення гордости і покори, то знайдемо в надхненні розважанні про свої прикмети в характері диявола і Божественного Спасителя. Диявол є успосібленням гордости, а Христос — успосібленням покори. Диявол розвісив свої пра-

пори на рівнині Вавилону і сидить на високому та огненному троні. Лице його викривлене ненавистю і душевною мукою, а його високий трон представляє гордість, скаженість і внутрішню докучливість, яка є вирита на його лиці. Вавилон означає замішання та порушення змислів, з якого випливає його життя.

Наш Божественний Спаситель взносить свій прапор над Єрусалимом, Він стоїть на низькім місці в товаристві своїх наслідників. Його лице у сяйві, з лагідним виразом обличчя, а Його низьке місце означає покору. Його лице лагідне і величне, що свідчить про солодке задоволення, що мешкає в покірних душах. Єрусалим — це символ миру і спокою. Усі проживаючі в Єрусалимі досвідчують на собі обітниці Спасителя: «Учітесь від мене, я є тихий і покірного серця, а знайдете успокоєння ваших сердець». Нераз чуємо від людей, що покора робить нас сумними, покірним закидають темний і сумний образ нашої крайної негідності. Вони не знають, що покірні носять в собі таємницю щастя, що є їхнім джерелом до спасіння, а сила їхня у підданстві, яке є для них найдорожчим.

Св. Францішок з Асижу дійшов до вершка своєї досконалості через знання, кажучи: «Хто Ти є, Господи, а хто я? Ти є вічним життям правди і слави, а я короткотривалим нічим, марнотою і нуждою». Говорю вам з переконан-

ня, що людина не може осягнути кращого духовного знання, якщо не пізнає, що є нічим. Сам Божественний Спаситель сказав до св. Катерини Сененської: «Чи ти знаєш, дочко моя, хто Я є, а хто ти є? Я є той хто є, а ти є тим, що не є і цим знанням осягнеш спасення.»

В дійсності це велике для нас благословення бути такими малими і залежними від Бога, через що ми спасемося. Правдива це розкіш, якщо чуємося слабими, в кожній хвилині, як мала дитина звертається до своєї матері, як ми до Божественного серця і Він нас кожночасно приймає. Цього вчить нас благородна чеснота — покора, яка є практичним узnanням нашої крайної приналежності до Бога, і вона є величчю нашої слабості.

Що може бути більше після нашого Спасителя - христа? І що може бути найбільш залежне від Бога? Напевно людська природа Ісуса Христа, що є повною істотою, втіленою перед віками у відвічному слові, яке з'єдналося з собою в тайний спосіб. Іншими словами, Христос, як чоловік, не має, як кожна людина, відокремленої людської природи, бо Христова природа є другою особою Найсвятішої Трійці, що виключає цілковито всяку людську особовість. Христос, як чоловік, є цілковито залежний від Божественного — відвічного слова.

Один раз Ісус Христос сумує, плаче, терпить, вмирає, а другим разом ходить по мор-

ських хвилях, утихомирює розбурхане море, розмножує хліб, воскрешає мертвих, сам своєю власною силою встає з гробу і завжди та сама Божественна особа, яка творить ці чуда і надає їм нескінченої вартості. Спаситель, яко чоловік ставить нам перед очі себе, як взірець покори, кажучи: «Учіться від мене, бо я є тихий і покірного серця».

Це повинно бути дійсністю для кожного з нас, що залежність від Бога робить нас морально великими, уділяє нам моральної сили і велиководушності. Ніколи не довіряймо собі самим, а довіряймо Творцеві. Це два тягарці на вазі — як одна підноситься, то друга йде вниз. Те саме і з нашою покорою — якщо людина менш покірна, тоді тягарець гордости йде вгору, а людина віддається на власні сили.

Одному королеві наказано в ім'я Бога просити про знак Божого милосердя. Він відповів: «Не буду просити і не буду спокушати Господа». Чи це не є облуда короля? Під маскою покори, він відкидає благодать, якою Творець прагне його обдарувати. Чи король не бачив, що це є гордість, яка противиться волі Божій?

Божою волею є щоб ми прямували до християнської досконалости через шире прийняття Святих Тайн, однак, не один говорить, що не може цього робити, бо відчуває свою негідність і стягне на себе неславу. Ця людина має лише власну любов, покриту маркою покори,

та щоб могти легше критикувати викиди совіс-ти до Божих доріг і його святих.

Без покори не можна віддержати в добрих і великородючих ділах та неможливо ставити опір непередбаченим переслідуванням ворога. Знову людина горда починає все від себе і закінчує на собі. Вся його енергія звернена до особистої слави. Одиноким його ідеалом є переростати головою близьких, хоча б мав спинатися по звалищах релігійних переконань, щоб тільки блистіти високим титулом та звертати на себе увагу, а всі свої діла виконує на очах людей, щоб його бачили та хвалили.

Людина покірна забуває про свої дочасні справи, щоб тільки посвятитися справам Божим. І так повстає здібність до найбільш шанованих діл, до найбільших геройчних жертв і до найбільш невисловленої любові. Покірний стоїть духовно над людською опінією. Він далекий від боязni проти всякого повзання у стіп близнього та відзвивається до них з апостолом народів: «Для мене не є важливе, що буду вами суджений, нехай світ мною погорджує, це мене не обходить, поки маю Бога за свідка і суддю. Нехай мені грозять вигнанням, тюromoю і смертю, це все не значить нічого, бо для мене є правдою, що я є слабий, але Бог є сильний і Він є зі мною, щоб кріпити мою слабість».

Що є більш великородюче понад ці внутрішні почування, зроджені в покірній душі?

Що є більш скромне, а заразом відвагою в мові дівиці, мучениці св. Агати, яка на питання ката відповіла: «Правда, що моє походження є аристократичне, як свідчать мої родинні документи. Найвищою аристократією є служіння Христові. Я є невільницею Христа і тому стою перед тобою у цій скромній одежі. Я зміцнена Ним і бажаю перебути в Його св. імені. Якщо кинеш мене диким звірям на поживу, тоді звірі стануть лагіdnі на голос імені Христового. Якщо кинеш мене у вогонь, ангели принесуть холодну росу». По тих словах мучениця увійшла з радістю до тюрми і віддала себе Божій опіці.

Це є таємниця геройства, висловлена мучениками. Глибока покора і світле геройство повстає тоді, коли не довіряємо собі, але довіряємо безграницю Богові. За це Господь покірних підносить, а гордих нищить; покірним дає благодать, а противиться гордим. Сам Творець дає відповідь: «Моеї слави не дам іншому, як тільки покірному». Горді стараються викрасти від Бога не належну їм славу, бо ставлять себе на Його місце у тому нужденному світі.

Люди не можуть заперечити існування Бога, але змушують себе до непризнання Його як найвищого авторитету над ділами своїх рук. Люди знають себе власниками світу, а не управителями. Бога відсувають або мають Його за спільника цього світу. Це дуже старий гріх, та-

кий за старий, відколи існує людський рід. Зло розвивається дуже скоро, а переважно для тих, що є віддалені від віри в Бога.

З цієї причини виникає велике недбалство до чесноти — покори. Як прийшов до нас Спаситель, запровадив для світу книгу закону, щоб поправити наші злі склонності і накреслити нам плян життя, що під кожним оглядом є протилежністю до гонів і зіпсуютої природи.

Є прийнята засада лікування гарячка, яка невтралізується холодом, а холод — гарячим. Небесний лікар приписав нам такі лікарства, що є просто протилежні до наших гріхів. Розпусникам радив чистоту, гнівливим — лагідність, а гордим — покору.

ПОКОРА В ПРАКТИЦІ

Як кожна чеснота, покора не опирається на теорії, але на практиці, не на словах, але на ділах, не на механічному згинанні колін, а на розумованию волі і цілої істоти всепотужного Бога. Покора виростає з пошанування Бога і близнього. Покора в житті християнина є тим, чим акорди в музиці. Вона проникає у відносинах з Богом і близкім, вносить до них особливий тон і характер, який легше відчути, ніж описати.

Що має у християнській науці перше місце? Перше — покора, друге — покора, і третє — покора. Так відповів св. Августин. Вся християнська мудрість міститься у щирій і солодкій покорі. Дві любови збудували два міста. Любов самого себе, яка викинула Бога і збудувала місто для себе, і любов Божа — це знавидження самого себе і тому збудувала місто Боже, себто своє царство внутрі своєї власної душі.

Ненависть до Бога проявляється у гордості, а з ненависті до самого себе постає глибока покора. Христове упокорення наруги і ганьби, мук і смерти було осоружним Його природі, однак, Він хотів терпіти, бо така була воля небесного Отця. Сам принизився і був послушним аж до смерті.

Маємо три ступені покори:

Перший ступінь — ми хочемо бути упокореними, схильними до наруг, а не до слави і всього того, до чого наша природа відчуває огиду. **Другий ступінь** — ми є готовими бути упокореними, перед Богом і близнім.

Третій ступінь — ми є успосіблені до прийняття упокорення і прагнемо уподібнитися до самого Христа.

Перший ступінь покори полягає на сталій схильності сприймати всі терпіння, якщо гріх тяжкий. Ця покора є конечно потрібна до спасіння нашої душі. Однак, це є великою нерозважливістю уявити собі, чи в боротьбі з спокусами ми залишимося вірними Богу? Якщо це є підступ злого духа, не можна застановлятися, а негайно його позбутися, пригадуючи собі, що небесний Отець, який ні кому не дозволяє спокушувати понад сили і дасть нам стільки благодатей, скільки потрібно до перемоги.

Св. Апостол Петро був вже на першому ступені покори тоді, коли запевняв урочисто Ісуса, що він скоріше загине з Ним, ніж мав би Його відректися. Він забагато довіряв собі і не пішов за пересторогою Христа. Його призначення є призначенням багатьох людей, які дійсно прагнуть уникнути тяжкого гріха. Однак, ці люди не підносяться вище, навпаки, поступають згідно людської природи, що тягне до землі. Вони не додержують своєї святої поста-

нови не тільки один раз, як св. ап. Петро, а безперервно, на переміну підносяться і впадають, каються і знов повертаються до гріха. Це негідний стан, якщо над ним застановимося. Якщо нам широко залежить на спасенню нашої душі, мусимо за всяку ціну старатися здобути вищий ступінь покори і бути стало так успосібленими.

Щоб ми могли перейти до другого ступеня покори, ми повинні зробитися байдужим су-проти всіх соторінь і працювати в безнастаниному зусиллі над перемогою власної природи. Доходім до внутніршньої рівноваги і не дозволяємо себе потягнути до високих становищ, до багатства, до вигод світу, до розпусти та до гордости. Нашею метою хай буде убогість і терпіння, поки дійдемо до нашої мети, для якої ми є соторені.

Якщо не будемо байдужі до світу і його соторінь, то наш гін, який відчуваємо до всього, буде приемний природі, а тоді спокуса може нас перемогти і перед нами з'явиться небезпека гріха. Тому розсудним є не уступати цьому гонові, аж будемо певні, що ніщо не загрожує нашій душі.

Другий ступінь покори вимагає, щоб ми піддавалися покірності, і неславі що раз нище і це все має бути гидке людській природі. Уподібнімося до Христа Спасителя, який залишив нам приклад, щоб ми йшли Його слідами. В практиці не завжди можемо вибирати упоко-

рення, тому що це противилося б людській природі. Може бути, що будемо змушені боронити своє добре ім'я від очорнень, бо це може викликати згіршення або знищення наших впливів у суспільстві.

З дороги, яку вибираємо, ніколи не сходім зі свідомістю цілковитого підданства Божій волі.

Третий ступінь покори нас наглить до упокорення і терпінь, щоб стати подібним до Христа Спасителя. Це є світлий ступінь благодаті, тому що добровільно піддаємося Творцеві, який бажає, щоб наша досконалість була подібна до Божого Сина.

Чи ми можемо прямувати до третього ступеня покори? Так, ми можемо, тільки нам потрібно доброї волі до здобуття кращих чеснот, йти чистою дорогою, направду, найсильніші причини наглятять нас до цього. Перша і найважніша причина — це любов до Творця, а любов робить нас подібними до Нього.

Волію бути разом з собою в терпінню, як тішитися з іншими, які не є гідні. На смерть піду з тобою, закликав св. ап. Петро в пориві любові до Ісуса Христа.

Таке є природне успосіблення людських седець. Хто його не відчув, хто не досвідчив болісного і розкішного співчуття до нещасного родинного батька, матері, брата або сестри, сина або дочки?

Подумаймо про розчulenу матір, дитина якої лежить на смертному ложі, що борикається між життям і смертю. Чи матір могла б забутися в цей час і взяти участь в товариських забавах або піти до театру? Неможливо! Може бути лікар чи медсестра, але це все не рівняється материнській любові. Вона мусить бути, пильнувати і не досипляти ночей, бачити і терпіти разом з дитиною, а кожний прояв болю дитини прошиває болем материнське серце.

Така є природна любов земної матері, як і матері надприродної, Пречистої Діви Марії. Чи ця улюблена матір могла відвернутися від Голгофи? За кожним поглядом на Божественного Сина, меч болю прошивав душу Благословленної Марії, бо не міг вперше досягнути її Сина, поки не пробив її душі. Як твій любий Ісус віддав дух, аж тоді безпощадний спис пробив Його бік, а біль не дійшов до Його душі, зате проник душу Пречистої Діви Марії. Його душі вже не було, однак, душа Марії безмежно терпіла і не могла відірватися від Хреста.

Чи Магдалина могла розлучитися з терп'ячим Христом, хоча на Його вид переживала тяжкі муки в серці, а з її очей лилися рясні слізни так, як колись змивала свої гріхи у стіп Ісуса Христа. Вона ходила довкруги пустого гробу і не відходила, як інші відійшли. Чому? Можемо відповісти словами самого Спасителя, бо сильно полюбила.

Ціле життя нашого Спасителя на землі було покорою, терпінням і мукою. Зі слів Св. Письма Він був хробаком, а не чоловіком, людським посміховищем і погордою народу. Він працював від самої молодості і далеко більше мусів перетерпіти, щоб відтак прийти до своєї слави. Чи ми можемо вимагати, щоб краще поступати з нами, як з Ісусом? Чи можемо здалека від Нього тішитися? Чи це виглядає неможливим, якщо в нашому серці хоча слаба іскорка любові до Нього говорить?

Не забуваймо, що всі упокорення і терпіння нашого Спасителя мали на меті наше добро, вони були прийняті для нашого спасіння, перелляті з любові до нас. Тому Христос має надзвичайне право до нашої вдячності і любові.

Розкажу правдиву історію про двох вірних приятелів. Один з них був засуджений на смерть безбожним окупантам. Перед самою смертю просив ласки, щоб йому дозволили перед смертю попрощатися з родиною. Його другий друг просив за нього, а сам згодився бути закладником і згодився віддати своє життя, якщо б засуджений не повернувся в означеному часі. Умови прийнято і виконано. Минули дні ласки, вибила фатальна година смерти, а засуджений не повертається. Спроваджено на місце страти закладника, меч вже завис над головою жертви, як нагло з'явилася задихана жертва смерти. Він

прийшов у саму пору, щоб врятувати свого приятеля.

Так само ми всі були засуджені на смерть і то слушно, за наші провини. Однак, Христос, приятель наших душ, виступив добровільно, як посередник, виєднав відкладення кари і пожертвував себе з любови до нас. Він умер дійсно, ми не можемо Його врятувати від смерти, бо мусіла сповнитися Божа обітниця. Він так бажав сердечного співчуття для себе і поділитися з Його долею. Однак, народ воліє Його Воскресіння, бо воно є сполучене з радістю, щастям і спасінням людської душі.

Якщо будемо пити Його чашу болю, двигати свій Хрест і йти за Ним на Голгофу, якщо це все будемо робити добровільно і піддамося під Божу волю, тоді будемо практикувати третій ступінь покори.

Христос прийшов як взірець не для вибраних, але для всіх і показав нам на собі, що для нас є найважливіше. Показав дорогу, якою ми повинні йти, а ця дорога є терниста, дорога на Голгофу. Якби було щось краще і корисніше для наслідування, Христос був би нам вказав словами і прикладом.

Нам нічого не залишається, як погодитися з правдою, що упокорення і терпіння є для нас найкорисніші. Практикуючи, поступово привикнемо до переношення тяжких проб із змисловою рівновагою. Через наслідування

Христа дійдемо до такого замилування в терпінні, що не захочемо бути більше вільними від них. Чим більше будемо переносити тягарі на славу Бога, тим будемо любіші для Нього. Не є це заслугою людини, але Божої благодаті, яка може доказати великі чудеса в сокрушеній людині.

Тоді з св. Тересою будемо прагнути терпіння або смерти. Зі св. Катериною Соненською — відкинемо квітучий вінець з рож, щоб носити Його тернову корону. А з Апостолом народів будемо переносити радість в кожному терпінні.

СУМЛІННЯ — ВІДГОМІН БОЖОГО УПІМНЕННЯ

Щоб ми пізнали в собі добрі і злі схильності своєї природи, зворушення і бажання, пануючі в нашему серці, Господь Бог дав нам внутрішнього дорадника, який говорить до нас в Божому Імені і об'являє нам, що Йому подобається, а чим бридиться. Цей внутрішній голос називається сумлінням.

Голос сумління усвідомлює нас про все, що діється в нашій душі, згідне або незгідне з Божою волею в певному засягу, а звідси виявляється наша невинність або переступ в Божих очах. Сумління можемо назвати суддею, а наш розум видає опінію про моральне добро або переступ.

Поки ми зробимо якесь діло, сумління нам говорить, що ми є морально зобов'язані робити те, що нам заборонено. Сумління нам наказує, позволяє і забороняє. Таке сумління називається **попереджуючим**. Таке сумління є дуже корисне тоді, коли не навідує нас сумління широке або затверділе.

Що це є сумління широке? Воно бере свою відповідальність з легковаженням і у своїм занедбанню не добавачає гріха там, де гріх є дійсно. Деколи причиною цієї сліпоти і байдужості на гріх є брак природної вразливості і моральної нечулости. Це є знак несвідомості і легковаження обов'язку. Поки людина не доба-

чає обов'язку поправити свою внутрішню норму добра і зла, не робить гріха, йдучи за своїм сумлінням несвідомо.

Деякі люди у своїх судах є легковажні і це уважають за тяжкий гріх. Одні, що йдуть за наказом свого сумління, не будуть відповідати перед Богом, а ті, що не слухають голосу сумління, свідомо тратять Божу Благодать і будуть відповідати перед Богом.

Сумління широке тягне за собою жахливі наслідки, більші, ніж сумління засліплene по-дібно, як було за фарисеїв, які переціджували комаря, а поликали верблюда. Як за Христових часів, так і нині є багато фарисеїв серед самих християн. Бачимо з прикрістю, як скоро притуплюється їх моральний змисл і вивертається їхні поняття в тім, що є добре, а що зло. Дивне засліплення суду їх огортає, вони називають зло добрим, а добро злом. Заміняють світло на темноту, а темноту на світло.

Такі люди досконало знають про свої обов'язки, вони знають, що вимагає від них Божий Закон, церква і право, однак вони не досягають спокійно, що не можуть вірити, щоб Господь, такий добрий, хотів їх покарати за невислухання Служби Божої в неділю, чи за споживання м'яса в п'ятницю. Вони мають себе за чесних і живуть нормально. Вони думають, що є кращі від інших практикуючих християн. Ці люди

прийняли дуже вигідний закон моральності, не залежний від Божої волі. Вони віддаються зовнішнім формам моральності і практикують штучні правила товариськості. Навіть практикують природні чесноти, які відповідають їхнім усposіблennям і так впадають у згубний духовий сон.

Від широкого сумління до затверділого тільки один крок. Затверділе сумління є без чуття, воно не вразливе на гріхи.

Є певні нещастия на землі, про які не можна думати без страху і розпачі. Дякуємо Божій доброті, що не пізнаємо цих грізних нещасть, навіть тоді, як на них дивимося. Одно з таких нещасть є упадок в невиліковане помішання розуму, тоді коли людина в стані смертельного гріха. Якщо немає перерви в його хворобі жадної ясної хвилини перед смертю, якщо він був обтяжений тяжкими гріхами, то така людина вже загублена. Ходить по землі, як жива жертва пекла. Він належить до темних глибин землі, хіба що безмежне милосердя Боже може його врятувати.

Такий стан є одним з найсуworіших нещасть цього світу. А стан із затверділим сумлінням зближається до цього страшного стану невідклично. Робити тяжкі гріхи і не досвідчати викидів сумління, жити в неприязні з Богом і не боятися Його гніву — це значить мати тверде сумління, як камінь. Це є святотатство надужи-

вати Св. Тайн та свідомо заглушувати голос сумління. Внутрішній голос цілком затих. Сам Господь, так довго відпиханий і легковажений, перестав стукати до дверей серця грішника і від-зивається щораз менше до його волі та щораз слабше освячує його розум.

Грішник з затверділим сумлінням спочатку згордіє, а відтак з погордою забуває про свої душевні обов'язки. Нешасний не спостерігає, що є в небезпеці. Грішник наче човен на розбурханому морі, довкруги не видно берегів, пустиня вод. Сонце сковалося, навколо темрява. Ніч така страшна і чорна, що ані одна зоря не хоче вказати йому дороги. Який страшний видається цей суд.

Може в самій карі криється Боже милосердя, бо грішник під певним оглядом менше провинивбися, якби був в інших умовинах. І так грішник йде на сліпо зі своїми почуваннями, п'є гріх, як воду, і бавиться в розкошах, не усвідомлюючи собі, в якім він страшнім становищі. Замість змилосердитися над своєю душою, відповідає, що не зробив нічого злого, не забив ані не обікрав нікого і що не має нічого до визнання і за ніщо не потребує каятися. Він не чує жадних викидів совісти. В цім випадку говориться, що його сумління завмерло або його немає.

Чи людина не знаходиться на дорозі до вічної загибелі? Правда, поки грішник живе, ще існує надія на пробачення, сказав св. апостол

Йоан. Бог не хоче смерти грішника, але хоче, щоб навернувся і жив життям вічним. Господь Бог є завжди готовий простити марнотравним синам, що вертаються до Нього. Батько очікує повернення сина, щоб лише сказав: «Отче, я згрішив проти Тебе». Чи грішник відзискає свою мудрість небесну і внутрішню пошану до себе самого? Чи повернеться до свого первісного і чулого сумління? Здається, що без чуда така переміна серця видається неможлива, однак, у Бога все можливе.

Кожний з нас повинен запитати себе: «Чи я послушний наказам моого сумління? Чи може я глухий на його напімнення? А може я байдужий до моїх душевних обов'язків? В разі непевності чи щось є гріхом, чи не тяжким гріхом, чи повседневним, ми повинні перевірити стан і осудити всяку непевність. Якщо ми злегковажимо спосібність, тоді зробимо тяжкий гріх. Тільки цією дорогою можна направити помилки супроти нашого сумління. Кожний повинен так довго заохочувати своє сумління до чинностей, поки наші змисли відчувають страх перед Божим судом.

Немає нічого ціннішого в духовому житті, як чисте та певне сумління. Чисте сумління є одною з першорядних справ у християнському вихованні, один з найкращих обов'язків християнської родини. Кожне слово, кожне діло, виконане в присутності дітей, впливає на

них неспостережно. В цей спосіб набираємо християнських звичаїв, які часто є найкращими провідниками у вірі і моральності, як також певної охорони перед гріхами.

Дрібна рослина, звана «мімоза» така вразлива, що негайно стулює свої листочки, як хтось зближається до неї. Це є образ чистого і невинного сумління. Сумління має непомильне почування, що є забезпеченням моральності. Добре вироблене сумління інстинктивно переймається стравхом на вид своїх душевних ворогів і втікає під опіку небесного Отця. Власне, та-ке сумління ми повинні плекати в собі і бути йому послушним, як Божому голосові.

В протилежності до сумління широкого маємо сумління докладне або пересадне, для маловажних причин, коли нема тяжкого гріха, а тільки щоденний. Однак, не кожне перебільшення у власному почуванні є відповідальним. Загально видаємо остерігаючий осуд про те, що є гріхом, але ним не є, це лише мильний осуд. В такім випадку сумління є схильне до перебільшення власної відповідальності і боїться видавать осуд, через що остается у непевності і ваганні. Така непевність трапляється дуже часто чистим душам, які не мають боязливого сумління. Пристрасть або чуттєві зворушення, які є головним чинником до розбудження докладного сумління, страх перед гріхом, страх, що випливає з протидії нашого сумління та

страх перед смертю. Власне ці побоювання викликають в нас докладне сумління.

Кожне зворушення, викликане в нашому тілі, можна спостерігати назовні, як надгорячковий стан з приспішеннем биття серця, напруженням нервів і м'язів та загальним занепокоєнням. Якщо ці зворушення не є належно опановані, з часом повстає замішання розуму. З цього виникає, що склонність до досконалостей має часто своє джерело в причинах фізичних. Такий стан стрічаємо в особах чесних, що мають темперамент високочуттєвий. Такі особи можуть бути дуже інтелігентні і розсудні, дуже свідомі про все те, що належить до їх обов'язків. Однак, якщо їхнє сумління стривожене, вони не мають настільки сил, щоб опанувати своє враження, яке веде на манівці. Сумління під впливом досконалости деформує образ життя і поступків людини.

І врешті, ці люди доходять до нервового ослаблення, а зорові і слухові враження стають надзвичайно боліznі. Денне світло мучить терп'ячих, спів пташок дразнить їх, несподівана стріча з приятелями перестрашує їх, найлегше стукання до дверей випроваджує їх з рівноваги. Дрожать і зриваються нагло та видають крик без причини.

В подібний спосіб невинний предмет побуджує в них неспокій сумління. Само спостереження небезпеки вистачить, щоб

викликати спокуси. Страхітливі образи гріхів, які не уважають за гріхи, виникають нагло перед змислом в безпорядку. Однак, весь час не було гріха, ані небезпеки упадку в гріх. Дехто відчуває в вухах голос якогось слова, молитви благословення або прокляття і вони переконані, що до них говорить добрий або злий ангел, хоча немає найменшої причини до надприродних об'явлень. Подібні психічні об'явлениня є добре відомі психіятрам. Це є чистий витвір уяви або галюцінації. Це є підметові подразнення змислів, які повстали з недомагань нерву зорового або слухового.

Ці люди не є подібні до себе, вони бачать щось, чого нема в їхній душі самі непевності, вагання, неспокій та замішання. Вони мішають почування з розумом, думки з волею, а спокуси з гріхами. Один раз спостерігають промінь на-дії і здається їм, що не згрішили. Іншим разом огортає їх глибока темнота, а тоді в їхнім розумі повстає замішання. Їхнє життя і дії змінюються із скорістю фільму. Чим більше застановляються над собою, тим менше розуміють себе.

Деколи здається тим нещасним, що дають приступ до себе усім грішним думкам, слабовірности, проклонам і погорді св. речей. Прагнуть близькому смерти, насміхаються з його нещастя і тим самим грішать. Часто уявляють собі, що прирікають вірність дивовиж-

ним ідеям, які перехрещують їх хворобливий розум. Трясуть головою, перевертають очима, стягають брови, заламують долоні і витворюють різні штукарства.

Серед таких обставин дуже тяжко здобути добре чесноти та вести праведне духове життя, що сполучене з великими труднощами. Замість потрібних молитов для нещасних, обсидають їх неспокійні подразнення, які негайно обсидають їхні думки про все, за винятком Господа Бога.

Їхня сповідь є великою мукою для перевуленого сумління. Сама думка про потребу відбути Святу Сповідь викликає в них різні уявлення. Засліплені і не продумані вагання ростуть до огидної потвори. Що говорити при сповіді, як назвати умовини, в якім порядку і в який спосіб? Ці і інші рефлексії навідуєть нещасних, аж до хвилини, коли стануть перед Св. Трибуналом. А потім хто опише їхній страх, їхні муки та їхнє внутрішнє замішання?

Якщо не скажуть всього, що лише прийде на думку або скажуть незгідно з правдою, тоді будуть думати, що не є щирі. Через те виговорюють безперервні пояснення, непотрібні дрібнички, мучені до пересади — виставляючи на пробу терпеливого сповідника.

Деякі люди з докладним сумлінням часто тратять здоров'я або розум, упадають в розпач та покидають свої релігійні обов'язки, відтак

допускаються добровільно дійсних гріхів, з якими боротьба, здається неможливою. Багато більше людей з докладним сумлінням вічно живуть в стані духового неспокою. Вони не мають поняття про правдивий спокій, якого зазнають найбільші грішники, що каються в своїх провинах. Замість зносини на крилах любови до Бога, вони волочаться по землі, як невільники, тягнучи за собою кайдани.

Якщо піддаємося докладному сумлінню, тоді впадаємо у хворобу душі й можна допrowadити її до згубних наслідків. Це є хвороба, яку Господь Бог не часто допускає на тих, яких призначує до великого ступеня благодатей. Хоча Бог дозволяє докладному сумлінню навідувати нас через певний час, однак Він не бажає, щоб ми Його наслідували.

Обов'язок людини проводити боротьбу з докладним сумлінням, тому що вона мусить йти за голосом розуму, а не за фантазією. Людина повинна піддатися своєму судові і триматися певних моральних засад. Все слід робити без страху, а всі вагання уважати за дійсні гріхи. Уважаймо себе зобов'язаними визнавати на сповіді всі гріхи, якщо маємо до них найменший сумнів.

Вірне і постійне перестерігання цих засад під опікою мудрого сповідника напевно заспокоїть сумління. Щоб додержати цієї засади, переслідувані повинні піддатися беззастережному

послухові сповідника. Приймім до свого серця упіmnення Спасителя: «Якщо не будете, як ці діти, не увійдете до Божого Царства».

Наказ сповідника є святою волею Бога і належиться йому послух під загрозою стягнення на себе ще тяжчого гріха. На послушного спадає велика потіха, а для впертого — грізна небезпека. Розваж ці слова, бідна людино, вперта у своїх власних твердженнях і бери з них науку, що випливає з твоєї непевності. Замість втікати від своїх уявлених ворогів, вдар на них своїм здоровим розсудком. Переможи свої вагання, викинь їх під ноги свого немудрого страху і визволи себе з неволі грішних бажань та будь вільною Божою дитиною.

Все це видаватиметься тяжким, тому що ця боротьба вимагає зренчення власного суду і ув'язнення власної любови, а це не станеться без тяжких зусиль. Якщо один раз переможеш своє сумління — будеш мати спокій. Сіючи зі слізами на очах, будеш збирати плоди радості. Божа любов буде наповнювати твою душу і займе місце твого нерозумного розсудку.

ІСПИТ СУМЛІННЯ

Багато людей люблять дивитися з приємністю до люстра, щоб прослідити або поправити свій зовнішній вигляд, однак небагато людей має охоту заглянути до люстра власного сумління, щоб провірити стан своєї душі. Вони бояться заглянути собі в очі і зобачити образ душі. Як Адам в раю спочатку ховалася якби від себе, а ще більше від Божої справедливості.

Що може бути кориснішого для нас, як очистити свою душу та причинитися до нашого щастя у вічності? Прослідити стан своєї душі — це те саме, що перевірити свої діла і осудити себе самого. Поправити стан своєї душі так, щоб заслужити собі на похвалу власного сумління, тоді напевно заслужимо собі на похвалу від Бога, який промовляє до нас голосом сумління.

Іспит сумління — це перевірка наших минулих поступків, після яких наступає сильна постанова слухати всіх наших пересторог і напімань. Іспит сумління є практичною молитвою, яка має силу упорядкувати усі наші духові справи. Іспит сумління може бути:

Загальний або докладний, і кожний має свою мету. Іспит сумління загальний обіймає усі гріхи, помилки та недосконалості на протязі якогось часу. Мета іспиту сумління є двояка: Очищення душі через відбуття широї сповіди і прийняття Святих Тайн.

Загальний іспит сумління ділиться на 5 частин:

- 1 Подяка Богу за численні добродійства;
- 2 — прохання про пізнання своїх гріхів;
- 3 — іспит з думок, слів і діл за час від останнього іспиту аж до нині;
- 4 — прохання пробачення провин;
- 5 — тверда постанова поправи.

1. В першій мірі ми повинні зложити Богу ширу подяку за щедрі добродійства, потрібні для боротьби з нашими гріхами і тоді без жодного труду можна збудити в собі цілковите покаяння.

Нема нічого відповіднішого, як застановитися над собою і відчути стид супроти Божої доброти. Бог полюбив нас перший, створив нас і дав нам першість перед усіма соторіннями у всесвіті; Господь охороняє нас століттями аж до нині та зсилає на нас безмежні благодаті у природному порядку, які є нам відомі. З любови до нас Він видав свого сина на тяжкі муки, щоб збавити нас від неволі гріха. Покликав нас з темноти невіри до світла і правдивої віри. Простив нам так багато гріхів і залишив для нас на пам'ятку поживу дорогоцінного Тіла і Крови в Найсвятіших Тайнах. Він приготував нам місце в небі і сам хоче бути нагородою для нас, якщо будемо Йому вірно служити на землі. Чи можемо ми віддячитись Йому? Щоб наша

відплата рівнялася хоча найменшому Його добродійству? «Що я віддам Тобі, Боже, за все, що Ти мені вчинив?» — питає король-пророк. Було б замало, якщо б ми посвятили самі себе і все, що маємо.

2. Ми повинні просити Небесного Отця про світло, яке просвітить нашу душевну темноту. У темній або легко освітленій кімнаті не бачимо пороху, який покриває підлогу, стіни й меблі. Як тільки полудневе сонце освітить кімнату, негайно побачимо найменші пилинки, що літають в золотому повітрі. Наша душа є подібна до такої темної кімнати і тому ми не бачимо наших гріхів. Нехай тільки увійде до неї надприродне світло неба, негайно відкриваємо в собі найменші плями гріхів. Ми повинні просити Господа, щоб нам позволив побачити наші гріхи так, як сам Бог їх бачить і щоб ми могли відчути до них огиду, як сам Господь гидиться ними.

3. Освячені з гори, приступаємо до третьої дії очищення душі. Стараймося перевірити наші думки і діла поступово, в цей спосіб перевіримо наше минуле життя від останнього іспиту сумління аж до нині. Наші злі думки можуть мати свій початок в нашому розумі, прищеплені злим духом.

Щоб не упасти в небезпеку, підложену ворогом нашої душі, завжди пам'ятаймо про сильну боротьбу із спокусами. Ми, звичайно, не

звертаємо уваги на комаря, але як побачимо скорпіона у нашій кімнаті — ми злякаємося. В подібний спосіб не звертаємо уваги на наші повсякденні гріхи, але на вид входячого смертельного гріха до нашої душі, напевно задрожимо зі страху.

По віддаленню від нас спокуси ми не є певні, чи згрішили тяжко, тому негайно звернімся в обійми Божого милосердя з сильною постановою, що на будуче будемо уважати над своїм серцем, щоб провести життя в мирі, покорі перед Богом.

По провірці наших думок, в подібний спосіб застановімся над нашими словами. Словами можемо грішити в потрійний спосіб: образа Бога, близького і самого себе. Найбільше кривдимо Бога, якщо складаємо фальшиву присягу та надармо взиваємо Боже ім'я. Ми кривдимо нашого близького також, якщо обмовляємо і обchorнююмо його добре ім'я. Нам невільно під загрозою тяжкого гріха виявляти гріхів близького, хіба, що в інтересі самого покривденого. Виявлення гріхів близького робить нас відповідальними за кривду, вчинену близькому. Якщо без жодної причини виявили публічно тяжкий гріх близького, тоді ми грішимо тяжко. Скільки б ми не виявили гріхів близького, то ми виявляємо свої власні гріхи і в цілості перебираємо ці гріхи на свою відповідальність.

Вище згадану увагу заховаймо глибоко в нашому серці. Якщо добре ім'я людини в церкві, державі, у праці чи товаристві є захитане, рівночасно те ім'я є під охороною восьмої Заповіди Божої, та силою цієї Заповіди і її діяння, ця образа переходить на нашу відповідальність. Ця практика обчорнень є прийнята у всіх вертвах суспільства і потрібно великої обережності, щоб уникати цієї хвороби. До цієї категорії належить зачислити усяке нерозумне говорення не тільки світських осіб, але також і побожних духовних осіб, які марнують дуже багато дорогого часу на такі речі.

Врешті, ми повинні зробити іспит совісти з наших діл, переходячи думкою десять Заповідей Божих, заповіди церковні і зарядження наших зверхників. Якщо ми зробили щонебудь проти цих заряджень — ми повинні здати іспит сумління. Це не є малим гріхом протиставитися зарядженням наших духовних і світських зверхників. Чи ці слова не можна застосувати до наших часів 20-го століття? Навпаки, нині є більший спротив нашим зверхникам, ніж давніше. Чи ми є певні, що ми не потрапили під вплив нехристиянства?

Це питання належить розважити і викрити усі наші гріхи. В першій мірі пригадаймо собі тяжкі гріхи, відтак звернім увагу на повсякденні, про які можна дуже скоро забути, якщо б ми не вправлялися у щоденнім іспиті совісти.

Різниця між гріхами повсякденними і тяжкими є дуже маленька, дуже легко можна перейти цю границю. Недобачаючи цієї небезпеки, гріхи притемнюють наше гостре сумління та ослаблюють страх перед Божим судом. Збільшують силу побажань змислових, нищать можливу поміч, призначену для душі і виставляють безборонну душу на напасть із сторони диявола і світу. Наслідки є такі, як нам представляє Святий Дух: «Хто легковажить малими гріхами, помалу впаде у великі».

Є також гріхи налогові — практиковані через недбалство, які часто розмножуються замість зменшуватися. Вони є причиною духової оспалости, за які Господь грозить карою. Ці гріхи гамують сталий приплів благодатей, які ведуть нас до надприродного життя у вічності. Одинокою надією, щоб забезпечитися від духової смерті — це великудушнечування, що прямує до усунення внутрішнього непорядку, який огорнув нашу душу. З цієї причини людина мусить безперестанку себе змушувати до щоденного іспиту совісти.

Наши провини також можуть причинити до нашого духового здоров'я, бо через них ми доходимо до спасенної свідомості та вчимося покори, а покора є овочем нашої природи, а дерево пізнається по його овочах. У найгіршому випадку ми не повинні думати, що Господь нас залишив, бо Господь милосердиться над ти-

ми, що Його бояться. Глибокі і щирі зітхання також з'єднують для нас пробачення. Наша віра в поміч Божу робить нас покірними, через що ми підносимося з упадку.

Щоб ми докладно пізнали свої гріхи — належить прослідкувати джерело, з якого ці гріхи походять та причини, які нас привели до гріха. Після найновішої методи медицини усі хвороби тіла є ділом дрібних мікробів, які живуть в людському тілі, нищать його сили і загрожують його життю. Лікарі при помочі мікроскопа стараються викрити ці згубні мікроби, дослідити їх спосіб життя з метою усунення або знешкодження їх. Так само і з нашими гріхами, причиною яких є наші злі схильності, вроджені або набуті. Нашим бажанням є їх викрити при помочі іспиту сумління і їх знищити або взяти над ними верх. В протилежному випадку будемо впадати знову в ці самі помилки, через які стаємо щораз слабшиими і прямуємо аж до духової смерті.

Фізичні забурення мають свій осідок в певних внутрішніх частинах тіла і не можуть бути докладно розпізнані за посередництвом зовнішніх засобів, а тільки при помочі певних променів, які переходят через субстанцію, не доступну для звичайного світла. Нині можна фотографувати і прослідкувати кості і м'язи, покриті шкірою. Подібні наші гріхи мають своє місце у душі і не можна їх піznати належно по

зовнішніх знаках. Вони не можуть виходити на верх у наших зовнішніх чинностях. Однак, наші чинності самі в собі, добрі чи злі, задержують тільки ту вартість, яку вливає в нас наша воля. Наші чинності назовні можуть бути добрі, але внутрі нашого серця можуть бути заразом гріхом. Подібно до яблука з-над Мертвого моря, яке на зовні виглядає красно, а по зірванню розсипається в порох.

Щоб як слід осудити наш духовий стан, мусимо в спосіб критичного взгляду в собі самих увійти до одержання певнішого і докладнішого пізнання наших гріхів, шукаючи закритих пружин, які пхають нас силою до тих провин.

Щоденний іспит сумління повинен бути дуже докладний. Не мусить бути довгий, лише стараний. Якщо привикнемо підходити до цієї чинності з розвагою, то увійдемо в себе для духового знання і визначення дороги в напрямі неба. Якщо під час дня не забудемо про іспит сумління, тоді лише кілька хвилин, призначених на цілий іспит, вистарчить на згадку своїх гріхів, яких ми допустилися.

В цей спосіб щоденний іспит сумління уможливить погляд на дійсний стан нашої душі. Щоб наше пізнання принесло користь, мусить воно бути практичне у своїх ділах.

Пізнання самого себе повинно бути звернене до перебулови самого себе, яке вимагає двох речей:

1 — Щирого жалю за минулі гріхи.

2 — Сильної постанови на будуче.

На цих двох прикметах ми повинні застновитися довше при іспиті сумління.

Наступною дією очищення душі — це благання до Бога пробачення провин. Одиною умовою цього пробачення є наша готовність до прийняття Божої благодаті. «Серцем розжаленого і приниженою, Боже, не погорди», — така воля псальмоспівця. Чим більше і сердечніше наше покаяння, тим досконаліші наші заміри, тим більше можемо числити на милосердя і пробачення. Причини до цього жалю повинні бути надприродні, які є нам відомі з віри і через віру, випливаючі з вдячності, що побуджують нас на початку іспиту сумління.

Можемо каятись у гріяхах тому, що заслужили собі на вічну кару, можемо каятись, що втратили небо. Можемо каятись в гріяхах тому, що ми так негідно відплатилися за численні добrodійства, якими обдарував нас найдщедріший Творець. І врешті, можемо каятись тому, що ми образили наше безмежне добро — Бога, гідного любові без границь. Це є причина розлученої душі, що почувається до обов'язку. Це є причина дитини, перенятої гідністю, яка боліє над раною, спричиненою упадком у гріх.

Усі ці добрі прикмети зносяться щораз вище в гору, аж до найвищої і чистої любові Бога. Ця любов — це остання причина, і тільки

вона здібна збудити в нас досконалий жаль. На цю любов ми повинні надіятися, а рівночасно не забувати про інші прикмети і послуговуватися ними, переважно з вдячністю, яка є посередником до мети. Вдячність викликає досконалий жаль, який дуже потрібний для спасіння.

Як ми повинні думати про Господа Бога, який дає нам так багато благословенств? Його доброта спливає на нас рясними хвилями, Він стає чоловіком, щоб терпіти і умерти за своє грішне сотворіння. Усе, що є добре, гарне і гідне любови, переважно у порядку моральному — є здібне зискати Божу любов, без огляду на користі. Звідси випливає для нас любов нашого Творця. Ця любов до Нього повинна розвинутись в наших серцях так велично, як Він польбив нас. Не для осягнення неба, не для уникнення пекла, не для надії зиску і нагороди, але для того, що Він є нашим Богом і вічним королем всесвіту.

Забуваймо часто про себе самих, а думаймо лише про розкоші благословенних в небі, тоді чиста любов до Бога буде вирішальною і досить сильною, щоб вилучити наші гріхи. Це вистачає до дії чистої любови, а тим самим до акту досконалого жалю. Досконалий жаль не трудно викликати для людини доброї волі. Робім все, що в нашій силі, берім під увагу такі розважання, які є здібні викликати у нас досконалий жаль і просім про те Бога з цілим запа-

лом серця. В цей спосіб привикнемо до охорони перед наглою смертю.

Жаль за гріхи замикає в собі сильну постанову поправи, яка є остаточною дією до іспиту сумління. Поки почнемо набувати досконалі благодаті, спочатку викиньмо з наших сердечъ всякий бруд. Господар спочатку очищує своє поле з бур'янів, а потім розсіває зерно в чисту землю. Подібно цей, що управляє ґрунт свого серця, повинен почати від ліквідування своїх помилок, а відтак віддатися управі чеснот, які дають овочі святості.

Зовнішні помилки можна дуже легко розпізнати, бо вони різняться від Божих Законів здоровим розумом. Спочатку стараймося позбутись таких, від яких згіршає людське оточення, напр., скоре і без надуми говорення та без найменшої застанови, яким ми ранімо і шкодимо своїй добрій славі. Розум і любов вимагають, щоб ми поправились від наших помилок, які самі в собі можуть мати далекосяглі наслідки.

В першій мірі поправмо свої злі діла, які мають далеко більше значення, ніж інші і вони потягають за собою великі наслідки. Відтак звернім нашу увагу на внутрішню чистоту, яка повинна бути метою нашого змагання.

Якщо в нас постають різні бажання, які керують нашою душою, дивімся і розпізнаваймо, яка у них природа, а пізнавши її, заміняймо

на досконалі благодаті. Власне ця зміна не обійтеться без завзятої боротьби. Яку б ми не вибрали чесноту, нехай буде щира, надприродна, здібна витримати пробу під натиском оточення і знести на найвищий щабель досконалості. Нехай це буде чеснота найбільш противна пануючій та злій склонності, але чеснота, яка найбільше потрібна в нашому стані і в нинішніх умовинах життя, або чеснота, яка найчастіше зв'яже нас з Богом, джерелом святості і досконалості.

Щоб запевнити собі добрий вислід і одержати досконалий іспит, оформім цей іспит у систематичну практику. Щоденний і докладний іспит сумління має три частини, з подвійним прослідженням себе самого:

Перший час припадає вранці, у хвилині вставання. Постановляємо остерігатися означеного гріха, якого прагнемо позбутися.

Другий час припадає в полуднє. Просимо Бога о світло пізнання і скільки разів ми Його образили — зачинаємо просліджувати сумління за час від раня до полудня. Побуджуймо себе до досконалого жалю з постановою поправи із вчинених гріхів та помилок.

Третій час припадає увечорі. Просліджуємо наші гріхи і побуджуємо себе до совершенного жалю та до серйозної постанови більше не грішити. Чи наступила поправа у нашему моральному житті, ми записуємо усі наши гріхи в

нотатнику на те, щоб могли себе перевірити щоденно або тижнево.

Один святий запевнює нас: «Якби ми широку викорінили тільки один гріх із себе — ми стали б досконалими.

ХАРАКТЕР І ТЕМПЕРАМЕНТ ЛЮДИНИ

Іспит сумління прямує в особливий спосіб до поправи грішного життя і набуття досконалих чеснот. Від добрих чеснот залежить розвиток і вироблення нашого характеру та від чеснот залежить добре виховання, яке впливає на ціле наше життя. Прослідження характеру є справою найбільшої ваги, а рівночасно, у нашому власному інтересі бути покликаним до вищого життя з Богом.

Що це є характер? Є це щось, що легко відчувати, але не легко окреслити, бо занадто широке це поняття, щоб докладно пояснити. В найширшому значенні характер означає людські ціхи, відрізняючи одну особу від іншої. У докладному значенні, характер охоплює цілу сферу вихованої волі і рівночасно є сумою етичних рис, які надають кожній людині власну і моральну особовість.

Характер — це є дороговказ звичайного думання, чину і дороги до мети в окресленім оточенні. Чим більше характер серйозний, тим

менше буде вагання у природнім і моральнім оточенні.

Основою людського характеру є тілесний темперамент. Темперамент у всіх своїх відтінках охоплює різні властивості, які з собою змішуються або зміняються взаємно. Напр., цукор, змішаний з вином уділяє йому власних солодощів. В подібний спосіб діється в будовіожної людини: різні властивості змішуються взаємно, згідно означених внутрішніх законів. Стан фізичний, який з тих властивостей випливає, називається темпераментом. Тому в одних переважає така особовість, а в інших відмінна. Ці особисті властивості роблять сталий вплив на змисли тіла, а через змисли також на душу. В цей спосіб темперамент впливає на людські почування, на спосіб їх дій, на їх психічний устрій, на душевні усposіблення та на їх природні здібності й прямування.

Розрізняємо п'ять видів темпераментів:

- 1 — Холеричний
- 2 — Мелянхолічний,
- 3 — Флегматичний,
- 4 — Нервовий,
- 5 — Гарячий.

Назви цих характерів є до нині справою спірною. Немає двох людей, щоб мали той самий вроджений темперамент так, як не мають однакових рис лиця, бо подібність людської природи ніколи не змінюється.

Існує неокреслена кількість різних темпераментів, з яких ані один не є чистим видом. Кожний темперамент є більше або менше подібний до того чи іншого виду і власне ці ціхи помагають до пізнання природного успосіблення людини.

1 — темперамент холеричний називається так тому, що він характеризується сильним зворушенням і бажанням та переважно великою енергією, надзвичайною відвагою і постійною витривалістю. Скорий до рішення і в кожному випадку задоволений, якщо може боротися з труднощами. Він є ознакою сильного характеру, якому призначено керувати людьми. Здобуває довір'я слабих та вливає в них дух і енергію. Ломить всякий опір наглою і непохитною волею. Усе, що перед ним — попихає, а не тягне, змушує, а не переконує людей, щоб піддавалися його зарядженню. У цім лежить його таємниця сили, а заразом його слабістю, його поводження і його упадок. Часом його діла у наслідках велиki, а іншим разом одержує неповодження, як перебере міру своєї границі. Чим більше ця людина відчуває свою вищість над іншими, тим більше є схильністю до довір'я самому собі та надіється лише на власні сили. Якщо він не є достатньо вправний у християнській покорі, то вкінці може дійти до такої власної перецінки, що буде уважати себе за незалежного від усякої помочі ззовні. Він знає все, поки

ти почав говорити до нього. Він має під рукою багатий запас ідей, які пристосовує до кожного можливого предмету. Було б безумством з нашої сторони зважитися на доповнення його знання. Даремно виголошуємо свою слухність, він не розуміє її або не хоче розуміти. Він має свої погляди, яких не можна викорінити, бо за- надто сильно переконаний в їх слухності. Ні- коли не відважиться сказати про свою непо- мильність і ніколи не признається, що поми- лився.

Виконуючи свій намір, він наказує і злос- титься. Має в собі матеріял, з якого виходять деспоти і гнобителі. Робить вражіння немудро- го і ставить всюди опір та власну зарозумі- лість. Якщо його пляни розіб'ються або утра- тять своє значення — піниться і кидається зі злости, як лев в замкненій клітці. Сам роздирає своє серце пустим жалем за славою, яка зали-шила його назавжди. Такій людині здається, що не існує посередньої дороги, бути королем або нічим. Дуже добрим або дуже злим. Анге- лом або дияволом. Здається, що таке його при- значення.

2 — Темперамент мелянхолійний

Мелянхолік має усвідомлення усіх нещасть, дійсних або уявних, фізичних або мо- ральних, які навідують світ або державу. Розу- міє і вглиблюється в пригнічених образах люд- ського терпіння, людської чесності, аж в кінці

уподібнюється до них і стає недоступним для кожного, хто має радісний погляд на життя. Недоля і убогість, розпуста, безрадність і нужда слабих, аморальність у всіх верствах суспільства, усе це сильно промовляє до його почувань та підштовхує його до шукання рятунку, без огляду на наслідки, які виникають для нього самого.

Маючи такий погляд на світ, з нього рожиться реформатор добрий або злий. Правдивий або фальшивий, релігійний або безбожний. Він має слушність до певної міри і подібний до людини, що мешкає серед вічної мряки. Бачить предмети на коротку віддалю. Страхається самим образом злого. Бачить бурю в кожній хмарі, рвучу ріку в кожному потоці. Цілий світ в його очах злий і невідклично призначений на згубу. Його соняшна погода є наріканням, а краса брехнею. Його життя — це безнастання смерть. На всім висить прокляття, бо всюди небезпека гріха. Живе, як давний король, але лякається отрути в кожній іжі.

Так розуміє життя мелянхолік, і він не задоволений зі всього, що є кругом нього. Усі люди дуже злі, але він найгірший. Його давна відвага і енергія відійшли в забуття. Мелянхолік має великий вплив на близніх, але у відмінний спосіб від холерика. З природи він не є твердого характеру, позбавлений всяких почувань, але з іншими співчуває. Не виноситься високо і

не є брутальним, він скромний і без великих вимог. Ніхто його не боїться, його люблять. Його настрій задуманий і викликає у других таємничість. Він неначе жалібні мелодії, в яких домінує мінорний тон. Його слабість у певному значенні є його силою. Як забагато піддається цій слабості стається не милим в очах інших. Переважно є згризений, всюди нещасливий. Відчуває потребу співчуття і всюди розглядається за нею. Як не знайде співчуття, уникає товариства з людьми і остаточно стається «супер-песимістом» (відлюдником). Усе йому збридає і якби не власне сумління, вибрав би смерть як добродійство.

3 — Темперамент флегматичний, який, правдоподібно, мав свій початок від водної течії, яка є в крові. Його можна сміло назвати «холоднокровний». Флегматик є вільний від раптових пристрастей та зворушень і звичайно є спокійний та розважливий. Якщо не може додержати слова — не починає праці, бо не може її виконати. Є сталий і витривалий, любить порядок і чистоту, є працьовитий і докладний у виконанні праці.

Флегматики є дуже розвинені і ніколи не починають працювати нині, якщо можна відложить на завтра. Більшу частину життя присвячують спанню і цілковитому безділлю. Вони керовані розумом, що має ясне і одностороннє поняття про людей.

Потребуєш порадника — можеш йому довірити. Він один з-поміж тисячі є обережний і розважний, щирий і сталий. Він не завжди є здібний до чину, аніж до поради. Будучи паном своїх почувань — є добродушний і поважний. Зближайся до нього коли хочеш, а знайдеш його завжди в однаковім успосібленню. Він за- живає правдивого спокою і нема у нього погідного або непогідного настрою. Він товари- ський і розмовний, а його слова скupі і добре зважені. Флегматичні особи є подібні до тупо- умних і невразливих на зовнішній світ.

Він, як ті гори, що вкриті вічним снігом, що ніколи не зміняють льодовитої покрівлі, хоча падає на них ясне проміння сонця.

Його присутність ширить довкруги зимну атмосферу. Ці люди належать до кінце- вого флегматичного типу.

4 — Темперамент нервовий.

Він випливає з нервів і діє на його успо- сіблення. Він характеризується великою нерво- вою вразливістю та життездатністю тіла і духа. Поки є під доглядом, запевняє людині ви- щість над тими, що мають спокійні нерви, по- дібно як «еольська арфа», яка відзивається на кожний подув вітру. Його змисли пробуджу- ються при найменшій зміні і видають звуки, які вникають в глибину його душі. Він має від при- роди велику вразливість на почування близньо- го та ніхто скоріше не може розпізнати, що є

приємне іншим, а пристойне для нього самого. Ніхто краще не знає успокоювати терпіння або потішати нещасних. Серце його розчулене, голос солодкий, дотик м'який, як у матері, коли пестить хвору дитину.

Є це з природи аристократ, який одним поглядом спостерігає, чого від нього вимагає оточення. Якщо занадто багато піддається враженням, то він опановує його і в цім є велика небезпека для нього самого. Він тоді стає нестерпним для оточення, не панує над собою, бо він цілковито залежний від своїх нервів. Його настрій підноситься і падає, як ртуть в барометрі. В кожній годині не можна передбачити, в якім він настрою. Зустрічаємося з ним несподівано, а він зараз стає подразненим. Його уста зачинають дрожати, пальці корчаться, брови морщаться і все у його рисах заповідає бурю. Він нетерпеливий і не задоволений та не вміє сказати чому. Тоді на твою голову посипиться нарікання.

Ми поздоровимо його і відійдемо, однак нашу поведінку він уважає за образу. Наши оправдання і запевнення не вистачають для загоєння його пораненого почування. Ті, що його знають, не відважутться висловити своїх думок і говорити з ним широко. Він занадто вразливий і підозрілий, щоб міг довірити своїм найкращим друзям. Не вміє числитися з дійсністю і достосуватися до світу, в якім живе. Його темпера-

мент хворобливий і справляє йому багато терпінь, та ще більше іншим особам.

5 — Темперамент сангвіністичний (гарячий). Цей характер вказує на надмір крові, він характеризується живим зворушенням, напруженю діяльністю і великудушністю. Сангвінік від природи сердечний і великудушний. Його слова і спостереження та його присутність уділяє цілому оточенню вогню з його запалу. Радісний усміх звішає його прихід, а погідна його ласкавість ясніє на обличчю і діє, як магніт. Він привертає до себе усі серця і уділяє свого власного духа. Він є найкращим і найприступнішим другом, сам щасливий і є здібний ущастилити інших. Повний добродушності і виливає її у своїх словах. Говорить і діє з гумором, який опановує його дуже скоро, однак, не повинно розумітися його дослівно і занадто довіряти йому, тому що потрафить переходити з однієї сторони до другої зі скорістю запалу, який перехрестить усі наші пляни.

Сангвінік повний життєвих сил. Часом є неспокійний, зате багато помисловий. Є скорий і зручний в пошуках для себе корисних можливостей. Коли інші ще не уклали пляни, він вже ділає. Йде за надхненням генія, а під впливом цього є здібний до великих діл. Він є більше раптовий, як сильний, більш скорий, як докладний. Часом осягає подивугідних вислідів кілько-ма сміливими ударами, однак, рідко творить викінчене діло.

Загально сангвінік є людиною, повною надії. Має ясний погляд на життя і малює його в рожевих красках. Є легкого серця, щоб знеочуватися перешкодами або неповодженнями. Подивугідне успосіблення.

Можна багато хвилюватися надіями, щоб числитися з труднощами, яким потрібно ставити опір або приготуватися завчасу на тверду дійсність життя. Нераз великі труднощі, як бурі у парному дні, зриваються зі сторони найменше сподіваної і ломлять тих, які занедбали забезпечення перед ними. Звідси часто буває, що життя, яке почалося з найсвятішими намірами на будуче, звичайно закінчиться абсолютною невдачею та розpacем.

Ясним є, що в певних границях усі ці види темпераментів мають свої добрі сторони, однак, не всі припадають до смаку і симпатії оточення. Трапляється часто, що люди найменше подібні до себе почивають мимовільний потяг один до другого, а причиною цього є те, що вони взаємно доповнюються і тому теж притягуються, як протилежні електричні заряди.

Може статись, що хтось має темперамент вроджений, тоді є певне, що він має своє визначене місце в житті і є призначений до служіння на свій спосіб намірам Творця. Чим є клі-

мат у світі матерії, тим темперамент у світі духа. Як клімат є причиною до життя багатьох різних овочів і квітів, які захоплюють наш погляд, так і темпераменти витворюють велику різноманітність схильностей і здібностей, які ведуть людей до вибору і сповнення різних життєвих покликань. Якби не темперамент — наше життя було б дуже монотонним і не цікавим, як подорож через безмежні степи, де немає ані потоків, ані дерев жадних. Ані каміння, щоб урізноманітнити один і той же краєвид.

Велика мудрість міститься у звичайних і простих словах: «Різноманітність є законом життя, а монотонність ніколи не викликає краси в змислах, ані в дусі». Не вказувало б це на Божественну мудрість, якщо б не було відмінних характерів, рас і народів, що різняться від нас і не бачили б ми нічого гідного подиву. Це все причиняється до різноманітності і гармонії до світlosti і краси морального світу. Бог хотів, щоб різні особи і народи були залежні від себе і в певному сенсі собі зобов'язані. З тією метою Бог так розділив свої дари, щоб ніхто з людей не міг хвалитися, що взяв у спадку все, що тільки є доброго в природі або міг вистарчати сам собі.

Всего, що ми прагнемо здобути, це з'єднані добрі прикмети інших осіб або народів, якщо вони не є протилежні собі і не виключають себе взаємно. Якщо ми злучимо разом енергію і

тверду поставу холерика, вразливість і співчуття мелянхоліка, панування над собою і витривалість флегматика, делікатність і ввічливість нервового, радість і рухливість — сангвініка, у висліді одержимо найблагороднішу людину з досконалим характером.

ВПЛИВ ВИХОВАННЯ ЛЮДИНИ НА ЇЇ ХАРАКТЕР

Тварини керуються інстинктами або природними гонами, які визначають їх поведінку, наприклад лев відомий з відважності, пес — зі злости, а заяць — зі страху. Однак, людина краще панує над своїми пристрастями, або іншими словами — тілесні пристрасті людини є так ді branі, що їхній стан зворушень і гони зі своєї природи є краще зrівноважені, як у нерозумних звірят.

Якщо порівняємо людину з людиною, тоді знайдемо в загибшій природі певні згідні частини, які від ранньої молодості зблизились у найвищому ступені до ідеалу людського роду. Наш темперамент так чудово приспособлений до помочі душі в її чинностях, що ми нелегко пізнаємо, що наше тіло є матерією. Наш вроджений характер відповідає темпераментові і є досконало узгіднений з законом здорового розуму. Не так є з людським усposіблennям, бо

не одному треба боротися із шкідливим тілесним темпераментом.

Дехто має багато ідей і намірів, але не має поводження у жодних, а притім жалується, що доля відвернулася від нього. Він не може жити з іншими людьми в мірі і є переконаний, що це з його вини. Усі наставились проти нього, бо не хочуть бачити речей, як він їх бачить. Він має слухність, а всі інші помиляються. Цілий світ, фізичний і моральний, втратив над собою панування, а він хотів би привести світ до порядку, але світ не хоче його слухати.

Вроджений темперамент з усіма своїми слабостями і недосконалостями є чинником, з яким мусимо числитися під загрозою найтяжчих помилок і найсумніших розчарувань в духовому житті. Нашим темпераментом маємо сповнити наше призначення нині і у вічності. Вперше наш злий характер мусимо змінити на досконалий, як холеричний — на лагідний, гарячий — на поміркований, а флегматичний — на енергійний, подібно як зміняли святі. Як нема доброго вродженого успосіблення, щоб можна його не зіпсути, так нема злих схильностей, щоб не можна їх направити витривалим змаганням, з поміччю Божої благодаті.

Існують різні причини, переважно чисто фізичні, які можуть впливати на ці успосіблення в напрямку добром або злім, як вік, клімат, заняття, зле здоров'я і оточення — все це

причиняється до зміни або розвою темпераменту людини.

Дитячий вік, звичайно, сприяє сангвіністичному темпераментові, молодечий — холеричному, мужеський — мелянхолійному, а старечий — флегматичному.

Довга і понура зима, захмарене небо охолоджують кров і сповільнюють темп кровообігу в жилах. Літом безперервна і тяжка праця зменшує свіжість і енергію духа та сповільнює рухливість усіх частин тіла. Життя не знає перерви в турботах, воно не тільки записує свої дії на виритих бороздах чола, але витискає їх також глибоко в розболілому серці. Наглі потрясення натягають нерви, аж до розстроєння і їх часто порушують на ціле життя.

Нашою повинністю є піддавати перевірці всі подібні впливи, протидіяти їм і обертати їх на свою користь, поки довготривалою практикою не здобудемо добрих чеснот, які роблять нас незалежними від цих впливів. На цім полягає вишколення характеру, який не є річчю щасливого випадку, а свідомої боротьби за удосконалення нашого вродженого характеру. Прямуючи до цієї мети, передовсім мусимо мати звернене око душі на ідеал, який бажаємо osягнути або звільнитися від природних недосконалостей і заступити їх досконалими чеснотами. Терпеливість в удосконаленні характеру видасть найкращі овочі навіть тоді, коли врод-

жене усposіблення обіцяє найменше.

Спробуймо взяти молодця під огляд, який прагне панувати над іншими. Навчім його бути послушним Божим законам, послушним щоденним обов'язкам, послушним для старших та повне зрозуміння для хворих. Виховаймо його, нагнім, але не пригнічуймо і не ломім його серця. В цілому, він не є злим, в ньому є певні чинники добрі, яких не повинно легковажити і марнувати. В ньому є добре і щире серце, воля і сильна постанова. Природні підвалини сильні і добрі чесноти. Він стоїть твердо, як скала в морі, посеред вітрів і розбурханих хвиль пристрастей та переслідувань, що б'ють і розбиваються об береги сталості.

Приглянися делікатній дитині, інше під кожним оглядом від попереднього. Його нерви неспокійно дрожать від найменшого зовнішнього поштовху. Його вразлива природа є гідною співчуття в боротьбі за життя. Ніколи не доходить до свого права та дуже рідко зазначує свою вартість. Є надзвичайно боязливі, щоб залишилися на самоті та дуже боязливі, щоб виступити публічно. Якщо викажемо себе задоволеними з його прагнень і візьмемо його в оборону проти його переслідувачів, відкриємо в ньому дрібну і неочікувану вдячність серця, тоді допоможемо одному з тих лагідних і благородних характерів, присутність яких на землі є сталою науковою гідності люд-

ської природи.

Маємо перед собою дитину, не подібну до інших дітей, того самого віку. Вона не переживає жодної радості, не знаходить жодного уподобання у невинних забавах і в нічім іншім. Здається, що вона вже пережила життя. Це є дуже рідкий оказ такої дитини. Це виглядає дуже неприродно, через що батько чи учитель питаютися занепокоєно: «Що може бути причиною цього стану дитини?» Чому ці діти не є вразливі на нашу зичливість? Чому їхні очі поズбавлені блиску при зустрічі з нами, та звідки цей сумний вираз лица і той притемнений погляд? Такі діти звичайно лагідного успосіблення і великого прив'язання. Їхній психічний устрій дуже чутливий, мрії у них безмежної туги, яка викликає підозріння. Пильнуймо цю солодкість і красу, цю схильність до прив'язанності, то буде світлий характер на майбутнє. Якщо не хочемо, щоб така дитина не впала у передчасний проступок або не звиродніло в мужський характер. Безсильне і неприродне, що буде проводити своє життя то на напади мелянхолії, то на вибух плачливого перечулення. Пильнуймо, але не пестім її, переважно тоді, коли вона старається про нашу симпатію або увагу. Виказуймо їй свою приязнь, але не занадто лагідно обходімся з нею, бо тільки така поведінка здібна розвинути в ній сильний харак-

тер, який буде для неї найсильнішою природною охороною перед мелянхолією і від гріха.

Стоїть перед нами живий і рухливий хлопець — веселий, як птах, і галасливий, як козлятко весною. Він боязливий і неповажний, щоб над чимсь застановитися та зайнятися чимсь поважним. Змінний і незрівноважений та залишає нас в непевності, чи маємо перед собою генія, чи дурненького? Часом дає нам світлі і подивляючі відповіді, а деколи допроваджує нас до вагання і застанови. Чи зможемо його чогось навчити? Йому уділяє знання інтуїція. Вистрілює раптово, як іскра з кременя, удареного сталею. Хвиливо блистить, а потім скоро і таємничо гасне. Якщо таким виросте, яким є, можна з певністю боятися, щоб не змарнував своєї молодості. Може бути, що в ньому поступово розвинутться усі дивацтва людських істот і він залишиться на ціле життя неповажним, щоб міг витягнути пожиток з дарів природи. Залишається тільки одинока надія — промовити до його сумління, розбудити в ньому глибоке почування відповідальності. Навчити його бути розважним і поважним та обмежити надмірну рухливість в певній границі і спровадити його на властиву дорогу. Його природну добродушність і ясні змислові здібності належить провадити, ублагороднювати і злагіднювати через практикування чеснот, це все з'єднає йому любов і пошану від людей, зав-

дяки чому він стане іншим, а разом з тим щасливим.

Прослідім іншого молодця, який дозрів, випереджуючи свої літа. Він тілом і віком ще дитина, але дорослий мужчина у слові і ділі, молодий філософ, а моралізує, як мудрець. На вигляд, здається, він не є свідомий посідання яких небудь здібностей, за винятком пам'яти і розуму. Поволі і байдуже йде вперед битою дорогою, задоволений тим, що дає йому. Має здібність і зручність, однак, не доказує цього своєю енергією.

Розбудім в ньому свідомість засобів, які має в розпорядженні, то неначе новий світ перед ним відкриється. Штовхнім усю його енергію до дії, тоді він стане неначе електричним струмом, проникаючи цілу свою істоту. Пригадаймо, щоб свою надію покладав на спокійнім і здоровім осуді. Ублагороднім його мірою можливості і заощадім йому сили на кожен день. Він буде одним з тих зрівноважених людей, які ніколи не позволять пристрастям або уяві брати в неволю розум. Це буде один з цих усталених характерів, які творять собою найкращі ідеали в людському суспільстві, одним з тих, що своєю силою і відвагою є фундаментом держави.

У всіх випадках вироблення характеру починається від загальмування зухвалости і доповнення розвитку доброго вродженого темпе-

раменту. В цей спосіб поступово набуватимуться добрі навички. Необхідно теж опанувати змисли карою, а на пристрасти накладати окови моральності, завдяки чому розум одержить більше світла, а воля — сили. В цей спосіб усі людські сили задержать свою гармонію духа. Знову ниші похоті, замкнені в певних границях, слухатимуть вищих сил і залишуть розумну людину в повному спокої. Є це вироблення характеру і підпорядкування його людській природі.

Людина не є ані самою душою, ані самою матерією; не є самим розумом, ані самим почуванням. Вона є зложеною істотою, обдарованою різними здібностями і силами, потрібними для його буття, збагаченою тисячами дарів для його успосіблення. Вона є неначе механізм складною будовою, частини якої є так досконало підібрани і так одна до другої припослані, що найменше відхилення від рівноваги одної з них зіпсує правильне діяння у всіх інших частинах.

Людський розум повинен рядити іншими силами, але не гнобити і не винищувати їх. Часом розум є від них так залежний, що здається стає їхнім невільником. Фактом є, що вироблене серце є певнішим і вірнішим провідником, ніж голова, яка довіряє своїм власним плянам. Однак, ані серце, ані розум не вистачать для себе у всіх справах.

Дуже часто людські почування беруть пе-

ревагу над усіма змислами, які зникають або знищуються почуваннями. Ця досконалість є згубною для характеру. Звичайно, всі людські здібності є розвинені правильно, однак, одна висувається на перший план і вона надає напрямок людському характерові. Належно зрівноважений характер, що виділяється певною спеціальністю, є здібніший від інших. Вирішальний пожиток приносять державі різноманітні характери, з різними здібностями, які ніколи не зустрічаються в одній і тій самій людині.

Звідси бачимо ясно, які повинні бути методи здорового виховання, якою головною методою є приготування людини до життєвого чину через вироблення її характеру. На першому місці гідне виховання, щоб можна розвинути усі людські здібності, з усіма їхніми властивостями і способами їхнього діяння. Удосконалювати пам'ять, просліджувати розум, ублагороднювати почування і прищіплювати добре звичаї. Таке виховання практикували у стародавніх класичних державах, де воно було із вправами красних наук. Вони розуміли виховання, як повний і гармонійний розвій усього, що є досконале в людині. Виховання не повинно бути одностороннє, бо тоді воно не є здібне досягнення досконалого характеру.

У кожній науці повинно братися під увагу розвиток учня, як рівнож особові потреби

життя, до яких учень призначений. Молодець, який дозріває до своїх літ життя, сам повинен вирішувати про вибір свого заняття. Виховання є головною прикметою до одержання добrego характеру людини, а потім проявляються усі етичні риси, які становлять в кожній людині його моральну особовість. Є зрозумілою річчю, що виховання повинно бути на другому місці, а в першу чергу слід прямувати до вироблення доброї волі і розвитку моральності та релігійної природи. Ми повинні впоювати науку, ставлячи перед очі слухачів зразки, з надією викликати їх подив та підштовхувати їх до наслідування. А особливо звертати увагу, щоб вони набували добри чесноти, які будуть доповнювати недомагання вродженого характеру.

І врешті, для вироблення характеру потрібно, щоб виховання послуговувалося надприродними засобами релігії. Природа, залишена сама в собі, не є здібна до здійснення своїх ідеалів і до осягнення найвищої досконалості. На щастя, надприродний порядок приходить їй з поміччю. Надприродна поміч ставить найбільш догідні засади, представляє найблагородніші образи і побуджує до сталої боротьби. Що більше бере людину за руку і підносить її на висоту. Уділяє нового світла для розуму, нової сили для волі і дає її можливість робити те, що найбільш для неї достойне. На цім полягає досконалість характеру і виховання нової людини.

НЕСПОКІЙ ЛЮДСЬКОЇ ДУШІ

Кожний з нас бачить, що неспокійний дух опанував нас до божевілля. Ціле наше життя безперервно напружується та тратить енергію і силу у матеріальних засобах. Сучасність можемо сміло назвати віком духу. У певному сенсі є добре, що небезпека надмірно гряде сама в собі і ця небезпека є завжди близько нас.

Захоплені хвилями вітру, скорість якого нам тяжко опанувати, через що можемо стати жертвою нещасного випадку, якщо сподіємося цього найменше. Однаке, мимо небезпеки ми є дальнє в русі, а боротьба за поступ є запекла на кожному полі людської діяльності. Гаслом цього руху є клич: «Вперед», щоб вирівнятись або перегнати своїх співпрацівників. Мимо всього ми є в русі, незадоволені з всього, що дотепер ми зробили і здобули, ми дальнє спішими до зірвання із старими традиціями та часто заломлюємося через свій шалений поступ вперед.

Поступ — це велика мета нашої амбіції, а поступ для більшості людей є нічим іншим, як тільки безперервним ходом змін. Ці люди вважають себе щасливими, головно тоді, коли міняють існуючий порядок, як діти, яким надоїдають скоро їхні забавки і вони товчуть їх на кусочки, а відтак оглядаються за іншими.

Суспільний дух знаходиться на роздоріжжю. Немає нічого усталеного, нічого певного в людській думці, в людській поведінці та в людських зарядженнях. Перші засади розумування, це найпростіші поняття моральності зникають цілковито, а фундамент суспільної будови валиться і в наслідок цього в цілому світі зростає почування незадоволення і неспокою.

Ці почування, які бачать дуже добре одушевлені особи, які мають свій дороговказ в духовому житті, вони знають, що це одна із звичайних, а разом найприкріших хвороб душі наших часів. Усі люди, що заражені цією хворобою, не покликаються на розум, а на свої враження. Часом це приходить з випадкових причин, через обтяження працею, від фізичного виснаження або через несподівані переживання. Часом тілесний темперамент людини, який черпає поживу з сучасного життя, аж в кінці стає небезпечною духовою хворобою. Людина переважно переносить два вроджені успосібленні, в однім випадку — відвагу, а в другім — страх.

Чи є хтось з природи нервовий або вразливий, чуттєвий або боязливий, що лякається уявного змагу? Чи є хтось дуже м'ягкого серця, щоб міг терпеливо знести пробу досвіду і віддержати у змінних дорогах життя? Якщо так, то його неміч, виникаюча з будови тіла, правдоподібно збільшиться під впливом сталого на-

пруження, на які наша нервова система є наражена. Старіючи, правдоподібно стане ще більше нестерпною, нетерпеливою, без довір'я і постійно падаючого духом.

На жаль, ми часто забуваємо дорогоцінну науку нашого Творця, який сказав: «Кожний день має досить своїх власних турбот». Христос передбачає всякі можливі і неможливі труднощі в кожній справі. Не раз людині дуже тяжко рішитися, вона вагається і часто міняє своє спостереження, поки доходить до остаточного рішення. Якщо рішає, починає непокоїтися і дратується кожною справою. Звичайно, людина має найчистіші наміри і найсильніші причини до дій, але не має відваги іти за своїми переконаннями.

Вона завжди занепокоєна тому, що має в собі багато недосконалостей і повільно поступає у чеснотах. Дуже занепокоєна, що не знаходить причини до сповіди. Занепокоєна в духовій темноті, а якщо не відчуває неспокою, то сама собі створює або позичає в інших. Її розум завжди переслідуваний шкідливими думками, серце виповнене по береги тугою, а душа повна нерозсудливої боязливості. Людське замішане сумління робить їх моральними боягузами, нездібними до великородної посвяти свого життя на службу Богові і народові.

Хтось може бути сангвініком або холериком з природи, може бути відважним і рап-

товим, може бути енергійним і т.п., однак, кожний може бути захоплений духом віку, подібного до його власного успосіблення. Якщо піддається своєму власному потягові, тоді він кидається сам у вир сучасного життя і вирішує сам обняти заряд над іншими і потягнути їх за собою. Він є впертий і не терпить лінивих та небдалих, які є нездібні або не хочуть йти за ним.

Я переконаний, що всяке зло на цім світі походить з безчинності і лікарство на це можна знайти тільки у безперервнім русі і енергійній дії, у своїй мові, яка з великою зручністю пристосовується до змінних вимог сучасного часу. Людина часто демонструє свою романтику і жорстокість, любов і драму. Вона може бути опортуністом і дипломатом, завжди готовою до пересади і до компромісу, до виминання фактів і до висмівання метод, корисних для справи. Своїх поглядів, які є противні загалові, дуже старанно відпирається. Людська особиста поведінка є змінна і трудна до окреслення. В практиці годиться з філософами, що велика душа не має нічого до роботи. Скаже відважно, що тепер думає, а завтра знову скаже, що буде думати, хоча б це було не згідне з тим, що сказала вчора. Її великий вплив на натовп людей викликаний радше сміливістю, а не доказами. Це сила не для будування, але для пусуття, подібна до сили вулькану, трясення землі, циклону та рвучких вод гірського потоку. Люди-

на, про яку говоримо, є завжди в нервовому стані. Вона діє раптово і нищить всякий опір. Усе зрівнює із землею, що інші збудували працею багатьох літ. Вона не задоволена нічим, що створили інші. Вона знає більше, ніж інші і потрафить зробити все краще, ніж попередники. Щоб тільки слухали її і сприяли її досконалій методі, а скоро обличчя землі змінилося б на краще. Однак людина не спостерігає, що кидає засів революції, а наслідком цього є розстрій, знищення і збурення всього, що минувшина уважала за досконале. Людина має енергію, але енергію незрівноважену, має силу волі, але бракує її сили надприродної, без якої усі людські змагання закінчуються моральною руїною. Божий дух не лучиться з духом неспокою і замішання. Внутрішній неспокій у неї приходить з непорядного прагнення, яке її гнітить. Для нас дуже шкідливий внутрішній неспокій. Якщо птах попаде в сітку, починає борикатися і бити з цілою силою крилами, через що ще більше замотується. Не наслідуйте птахів, якщо прагнемо звільнитися від якого-небудь зла — в першій мірі стараймося зберегти спокій душі. Успокіймо думки і серце, виберім найвідповідніші засоби і йдім до мети без страху і внутрішнього вагання, говорячи: «Господи, душа моя завжди в Твоїх руках і я не забув Твого закону!». Так говорив пророк Давид. Перевіряймо себе часто, а головно вранці і увечорі. Чи ми тримаємо

свою душу в руках безпечно, щоб не вирвав нам з рук дух неспокою. Слідкуймо, чи серце послухнє нам і чи воно не піддалося нечистій любові, ненависті, захланності, страхові, огиді, або надмірній радості. Берім собі до серця цю найкращу раду: стережімся двох крайностей — боязливости і занадто великої мужності. Визнаваймо радо границі людської природи і не даймо себе знеохотити ними, ані не забороняймо її поступатися. Прямуймо з цілою енергією душі до того, що в житті є найвище, найчесніше і найкраще. В справах духових нехай буде нашим гаслом: В гору! До Господа! Ніколи не оглядаймося на принади зовнішнього світу, ані не довіряймо собі занадто багато для перехідних успіхів наших душевних змагань. Не сподіваймося вийти на висоту святості протягом одного дня, ані не гонім за надзвичайною побожністю, та не трудімся в той спосіб, щоб усі звертали на нас увагу.

У столітті безнастаних змін все, що є сучасністю в духовому житті, є недозріле і не приймаймо його поважно, поки воно не видержить пробу розуму, релігії і звичаїв. Не вірмо кожному духові, але досвідчуймо їх, а Господь Бог сам себе об'явить. Не позволяймо себе поривати хвилям суспільної опінії, ані не сприймаймо фальшивих теорій тих, що їх творять. Не довіряймо жодним невипробуваним напрямкам в духовому чи матеріяльному житті. Спе-

куляція є рівнож небезпечна в справах релігійних. Тримаймося старих і випробуваних метод, поручених досвідченням і прикладом святих.

Згідно звичайного закону Творця удосконалення душі одиниці і всього людства є ділом не одної хвилини, а поступове, як ріст дерева, постійне, як діло самого Бога в природі. Воно вимагає довгих і безперервних змагань, щоб знестися понад змінним поступом часу. Звернім наші очі до Бога, так як магнітна стрілка постійно звернена до північного бігуна.

Поки живемо, будемо підлягати змінам. Одним разом будемо радісні, іншим — сумні, спокійні і знову застрашенні, побожні і знову непобожні, пильні і знову недбалі, поважні і знову легкодушні. Однак мудра людина і духовно вироблена завжди ставить себе над цими змінами і не зважає на них. Ми відчуваємо з котрої сторони віє вітер несталості, тому з цілою напругою думаймо і прямуймо до вищої мети — до Бога!

ЕНЕРГІЯ — ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК В ДУХОВОМУ ЖИТТІ

Уважаймо, щоб не впасти у стан духового лінівства, бо це є джерелом небезпеки для багатьох душ, переважно для осіб флегматичного темпераменту. Є між ними люди, для яких морально неможливо здобутися на серйозне змагання із своїм успосібленням. Обдаровані природним летаргом, з якого майже ніколи не пробуджуються до нормального життя, хіба що під впливом великих і неочікуваних потрясень, на які є дуже рідко наражені. Тілесна пристрасть не має на них жадного впливу і вони є вільні від спокус, які так часто є небезпечними для інших людей. Вони ведуть життя досить чесно і сповняють свої релігійні обов'язки. Однак, вони не є зовсім релігійні та практикуючі християни.

Вони рівним ходом посuvаються по своїй життєвій дорозі і неможливо намовити їх до приспішенння кроку, а тим більше до бігу. Можемо бути певні, що у суспільному житті і у відносинах з іншими людьми, буде їм бракувати рухливості. Такі люди ніколи не виступають чинно у християнському та суспільному житті. Так мало з них користі для доброї справи, що можна їх сміло викреслити з листи членів церкви, тому що ніколи не підносять руки ані голосу в обороні рідної церкви і народу. Зате своєю

вродженою апатією і браком суспільного духа остуджують запал гідних людей і надають відваги своїм противникам та почивають велике обридження до всяких спірних справ.

Лагідні баранці, що воліють переносити терпіння, як ставити найменший опір. Годяться з давніми філософами: «Мир, заключений на найбільш некорисних умовинах, є кращий, як війна за слушну справу». Залишім справу такою, якою є, і будьмо вдячні за це, що маємо, бо могло б бути гірше. Говорять дальше, щоб не ставати в опозицію і не турбувати суспільної опінії. Ці люди споглядають довкола себе, а світ, який бачать, гірший з кожним днем. Правдоподібно, світ летить до загибелі. Дні антихриста зближаються. Усі сили з'єдналися до спільногого нападу. Ми не можемо рівнятися з ними, бо вони послуговуються темними і крутыми дорогами.

Це є мова багатьох людських душ, які у хворобливому задоволенні покликаються на занепад століття. Їхнє понуре розважання викликає байдужість, викликає мрію, яка уділяється поступово цілій групі, аж врешті настуває цілковитий занепад всякої діяльності в християнсько-суспільній справі. Замість відновити свої творчі сили до енергійної дії, ці люди опускають свої рамена і сидять безчинно.

При такому розумуванні мусимо звернути увагу на енергію, яка нас штовхає до муж-

ньої дії. Енергія здібна витворити в душі жар, який пориває душу до героїчної дії. Таким є дух, що оживляє правдивого християнина.

Христова церква на землі є церквою воюючиою і завжди мусить залишитися в стані боротьби. Небесне царство є нагородою для огністих духів, які не зносять жадного опору на шляху до спасіння.

Енергія тіла в русі — це поштовх маси, помноженої через завзятість. Навіть найбільше тіло, якщо рухається з малою швидкістю, то має дуже мало сили, однак найменше тіло, якщо рухається з великою швидкістю, одержує надзвичайну силу. Гарматня куля, що посувается по землі поволі, може бути затримана рукою дитини, але маленька кулька, вистрілена з карабіну, перейде наскрізь через людське тіло і вб'є людину. Знову енергія у моральному порядку змушує безвладну людську масу змінитись по дорозі до добра або зла. Розпоряджати великою енергією — це значить, що ми можемо принести певний пожиток у відповідній хвилині для рідної батьківщини.

Ми не повинні бути ані за скорі, ані за повільні в кожній дії. Завжди радьмося свого розуму, а під час дії залишаймо велику свободу змисловим зворушенням.

Пізнаючи раз Божу волю, не вагаймося і не лякаймося наших сердець, а йдім за Божим голосом до перемоги. Св. Апостол Павло гово-

рить: «Господи, що хочеш, щоб я учинив?» Якщо наказ Божий дійшов до нашої свідомості, спішім виконати його, бо благодать Святого Духа не терпить зволікань. Відкладання виглядає на опір і це власне не подобається Творцеві. Він любить, хто приймає все з радістю. Скора готовість є ознакою правдивої і доброї волі і це підносить в Божих очах вартисть жертві. Бо хто дає скоро — дає подвійно.

Ми, як члени християнського тіла, повинні бути готовими і рішеними до дії. Християни мають права, дані Богом, яких не вільно нам зрікатися, а навпаки, ми зобов'язані стерегти і обороняти, так як вояк, що має обов'язок стерегти і обороняти права своєї батьківщини. Якщо цього не робимо і негідно зрікаємося християнських і національних обов'язків ради особистих користей, тоді зраджуємо Христа, свого провідника душі, якому присягли вічну вірність.

Наша психіка завжди є здібна до постійної зради Христа та рідного народу. Якщо ми не знаходимося хвилево на сторожі, до нашої душі вкрадається ворог та грабує наше Боже синівство і забирає його у своє посідання. Ще гірші наслідки, якщо ми не спостерігаємо ворожого наїзду або свідомо закриваємо свої очі на грабіж Божого синівства. Ми забуваємо, що маємо на це право, на жаль, не добачаємо, що ці права нечистий від нас вкрав, лише через наше недбалство.

Борімся за правду аж до смерти. Поки ми живемо на цім світі, наші зовнішні і внутрішні вороги ніколи не залишать нас в спокою, хіба що смерть визволить нас від ворогів нашої душі. Борімся завзято, а Бог нам допоможе! Борімся і не падаймо на дусі, бо Господь любить тих, що мають добру волю, однак ми є у багатьох випадках жертвами нечистої злоби. Ми не маємо надприродної сили — на цій самій височині благодатей, як ангели, а навіть ангели в небі та перший чоловік в раю не доказали цього. Ця думка нас учить і потішає, щоб ми не падали на дусі, але мали терпеливість самі до себе так, як Господь виказує свою терпеливість сутихи нас. Це є добра наука, якої усі мають навчитися, якщо бажаємо присвоїти собі здібність святих.

Нехай нас не турбують наші недосконалості, тому що наша досконалість залежить від безнастанної боротьби. Краще нехай нас кріпить думка, що Бог знає глину, з якої ми зліплені і не очікує від нас неможливих речей. Не всі мають однакову боротьбу внутрі, однак людина відважна, хоча б мала багато пристрастей до знищення, багато більше поступить в добром, ніж людина без пристрастей. Нема нічого дивного, що овечка є завжди лагідною, але нас здивує, коли лев буде лагідний. Це не є жадна заслуга, якщо людина з лагідним успосібленням має свою душу стало в спокою, але

людина гідна похвали, якщо вона з природи холерик і вміє завжди запанувати над своїм гнівом. Цю саму різницю бачимо між тими, що мають з уродження добрий характер і тими, що набувають у своєму житті. Перші завдячують своїй природі, а другі особистому змаганню. Заслуга, однак, залишається у звичайній пропорці до змагання, яке задаємо собі для співпраці з благодаттю. Ця засада загально прийнята в духовому житті, що змагання завжди здобуває успіх, навіть тоді, коли зовнішній вигляд вказує на неповодження. Бо людина бачить вислід, а Господь бачить наші серця.

Якщо наслідки не відповідають нашому бажанню ані енергії, яку ми зужили, Господь бере під увагу нашу добру волю за змагання і тоді нас винагороджує.

Якщо так тяжко здобути цілковиту перемогу над самим собою, чи не є для нас ясним, що довгою і мозольною працею ми увійдемо під Христовий закон, і якщо Христова церква на землі є воюючою, чи не є правдою, що мусить безперервно боротися, поки не увійде у славу небесного царства. Якщо вірні зі свого покликання є християнами, чи не ясно, що вони повинні залишитися з Христом ціле своє життя. Для чого ми мали б лякатися і тратити надію через завзятих ворогів? Вони є чинні на службі диявола, зате ми будьмо ще більше діяльними для Христа. Вони є витривалі у злоб-

них чинностях, а ми будьмо ще більше витривалими у виконанні всього, що є добре. Христос достачає нам щораз більше спосібностей до вірності і відваги, тому не занедбуймо тих спосібностей, а користаймо з них.

Уложім собі добре обдуманий плян дій і виконаймо його вірно аж до кінця. Не тратьмо часу на теоретичні дискусії, ані на перевірку засобів і доріг, бо тоді всі учасники ще більше зледачіють у власному переконанні, через що не дійдемо до своєї мети. Не тратьмо своєї енергії в протестах і суспільних маніфестаціях, які вибухають з великим гуком, а відтак перетворюються в дим. Для них любов до себе є більш інтересна, ніж релігія і любов до Бога.

Така опінія є моральною силою, з якою мусять числитися навіть вороги, які роблять лише для власного зиску. Енергійна дія говорить сама за себе і це є головна потреба сучасного часу. Це є одинокий аргумент, який багато з наших противників уміє оцінити. Жадна мета, яка б не була правдива, не може усправедливити чину, яка в собі є несправедлива. Ми не повинні втрутатися ані на волосок в чужі права, так само інші особи не можуть нарушувати наших прав. Усяка надія повинна опиратися на слухності нашої справи і на кровавих жертвах наших борців на волю.

Щодо слухності нашої справи і її остаточної перемоги, не може бути сумніву, поки та

справа належатиме до самого Христа. Христос є досить сильний, щоб оборонити цю слухність і Він є сам проти всяких безбожників. Однак Він хоче ужити своїх розумних соторінь, як знаряддя в боротьбі за правду. Христос призначує певні одиниці для своєї церкви, які залежні від її вільної співдії. Дуже часто багато християн-оборонців сильно захищає мур Божого дому і здобуває перевагу на користь Христа. Однак, як часто великі сили народу не мають жертвенногодуха та посвячують найдорожчі інтереси церкви задля особистих користей і складають зброю перед ворогом. Без духової жертви сама енергія не є важлива і непевна. Мусимо бути над-хнені великою жертвою, глибоким почуванням до рідної батьківщини, якщо хочемо відзначитися великодушними чинами з любовідо Бога і до рідної батьківщини.

Лицарство є великим знаменом людини, маючи серце до благородних дій, понад земні змисловості людини, яка в кожній порі є готова посвятити себе за других. Благородність має у своїм поняттю великодушність і щедрість. Великодушність провадить наші думки до великого чину, прямує до великих ідей та до всього, що є гідне великої похвали. Великодушність не числить на докази людської чести, вона не прив'язується до багатства, часу праці, здібностей та навіть до свого власного життя. Великодушність готова зректися всього ради Бога і рідної справи.

Благородність, як усі моральні чесноти, має своє замешкання у волі, яка завжди готова до знищення всякої самолюбної схильності у випадку потреби. Знову, людська воля залежна від розуму і серця, а благородна чеснота також підлягає їхньому впливові.

Світло розуму керує волею, а якщо те світло слабе, тоді воля не може вийти поза тісне коло, в якім звичайно обертається. Людина з притемненим розумом є замкнена в собі, підлягає односторонним поглядам і схильна до тортування з Богом, а людина з широко розвиненим розумом радо виходить поза себе і бачить усі справи зі становища Бога, а тоді Господь дає нам все, чого забажаємо.

Зворушення серця рівно ж впливає на волю. Якщо зворушення непорядні, тоді вони гальмують волю і роблять її морально нездібною до великолічних діл. І навпаки, якщо зворушення для волі є послушним, тоді для неї є зворушуючим, а всякі найбільші жертви є для неї дрібничкою.

Для нас є дуже важливою справою — виробляти свою природу разом з нашими недосконалостями, щоб досконало служити мудрим замірам Творця. Чим більша небезпека і більший опір, тим більша жертва, а жертва є найповнішим доказом нашої великолічності.

Врешті, доходимо до остаточного висновку, що вроджена енергія нам дуже потріб-

на, бо вона робить нас здібними до великих жертв. Жертви є мірою наших чеснот і заразом нашої заслуги. Жертви є також доказом нашої любові до Христа і рідного народу. Однак, любов до Бога і народу виявляється в ділах, яку безмежно оцінюємо, бо вона запровадить нас до спасіння. Жертва є овочем надприродної благодаті, а найпевнішим виразом жертви є знана молитва св. Ігнатія: «Бери, Господи, і прийми всю мою свободу, мою пам'ять і розум та мою волю, що тільки маю і посідаю. Ти мені все дав. Тобі теж все звертаю, все, що тільки в мені є, належить до Тебе. Розпоряджай усім, як хочеш. За це все дай мені свою любов, бо це мені вистарчить. Тоді я буду досить багатий і не бажаю нічого більше».

НОВЕ ЖИТТЯ

Усі християнські вправи прямують до очищення серця, через ув'язнення наших бажань та вироблення нас такими, якими хоче нас мати Господь Бог, подібно, як було на початку, коли Господь створив людину на свій образ і подобу. Нашою метою є відновити і прикрасити себе чеснотами, які матимуть вплив на нас, як Божого образу, викривленого і занечищено-го гріхами. Через те Бог підносить нас до вищого стану, до якого запрошує нас Спаситель, говорячи: «Будьте досконалі, як ваш Отець досконалий».

Чи ми коли-небудь старалися піznати значення тих коротких слів? Що це таке — бути досконалим, як досконалий є наш Отець небесний? Слово досконалий означає те, що є виконане цілковито, допроваджене до кінця, викінчене до останніх дрібниць. Так само артистичний твір називається досконалим тоді, коли він отримав від мистця останнє потягнення пензлем і цілком відповідає меті, до якої є призначений. Один славний маляр так досконало намалював квіти на полотні, що бджоли, беручи картину за дійсність, намагалися взяти мед з намальованого полотна.

Інший мистець вирізьбив статую, яка так наслідувала реальність і життя, що сам артист відізвався до мармуру: «Ти подібний до живої

істоти, тепер промов до мене». Ці два архитвори були досконалими, як артистичні твори, бо обидва були викінченими.

Те саме говориться про істоти, які є досконалими, тому що є докладними і викінченими відбитками первовзору в думках Творця, як покликав їх до життя. Цим первовзором не було що інше, як тільки власна Божа Істота, якої всі докладності створені тільки до наслідування. Тому усі соторіння є більше або менше подібні до Творця, залежно чи уділяється їм більше чи менше благодатей на різних ступенях їх життя. Деякі мають тільки слабеньку природну подібність до Бога, інші знову мають надприродну подібність, яку Творець відбиває на них як знамено незаслуженої любові.

Соторіння, згідно своєї природи, наслідують Творця в різний спосіб. Одні мають з Ним спільне буття, інші — життя, а ще інші — пізнання. Однак, усі можуть бути досконалими у своїй природі. Кришталева крапля роси, яка дрожить і блисить в проміннях ранішнього сонця, є теж досконалою.

Досконалою є рожа, що розхиляє свої аксамітні пелюстки і наповняє повітря чудовим запахом... Досконалім є жайворонок, що зноситься високо під небесами і цілісінський день заходить пісні, наповнюючи простір чудовою мелодією, славлячи Господа. Всі ці соторіння відповідають найбільш докладному ідеалові,

що існує в думках Творця. Однаке, людські соторіння мають дуже слабеньку подібність до нескінченого життя — Господа. Людина носить на собі тільки сліди Божих ніг і нічого більше. Одинока людина в цілому всесвіті є соторена на подобу Божу і тому носить на собі знамено подібності до Творця, чого не знаходимо у нижчих соторіннях. Ця подібність є в нашій душі і ця подібність душі бере участь в нескінченній Божій безсмертності.

Окрім природної подібності, ще існує надприродна подібність, яку осягаємо при хрещенні і Миропомазанні, яка нас підносить до тайної приналежності Божої і відтоді ми стаємо Божими дітьми і братами Христа, який тільки один є абсолютно досконалим образом.

Наша надприродна подібність до Бога буде доповнена в небі, згідно науки св. Йоана: «Тепер ми є найлюбішими синами Божими, але ще не сказано, ким будемо, однак знаємо, що будемо подібні до Нього і побачимо Його таким, який є». Брила заліза, кинута у вогонь, задержує свою природу і свої головні властивості, однак, бере участь у вогні. Так само і наша душа задержить у Божественній славі свою природу і свою особовість, одночасно буде брати участь у Божій природі, якою наша душа буде наскрізь проникнута. Наша душа буде ясніти Божою ясністю, буде чиста Його чистотою, а наша досконалість просякне Його досконалістю.

Ця прикмета духа — це освячуюча благодать, діюча в нас через Божу любов, а любов є благодаттю, якщо її уважаємо за первісник надприродного життя. Освячуюча благодать різниеться від любови Божої подібно, як наша душа різниеться від своїх сил. Благодать — неначе душа надприродного життя, однак любов, так як кожна інша природна чеснота, подібно як розум і воля — є силою природної людської душі. Якщо відроджуємося до надприродного життя, то рівночасно Бог наділяє нас силами, які використовують дії цього життя. Любов і всі інші природні чесноти бувають при святому хрещенні, взяті до нашої душі разом з освячуючою благодаттю.

В кожному випадку, де є освячуюча благодать, там є любов Божа, а де є Божа любов, там є надприродні благодаті. Надприродне життя залежить від любови і проявляється в її діях.

Св. Йоан говорить: «Хто не любить, перебуває у смерті». І тому любов є головною мірою християнського життя. Наша любов до Бога у земському житті не може бути цілковито досконалою, бо ми не є здібні до любови Бога в тому ступені, в якому Він є гідний — в цілій силі наших почувань. Людська досконалість також не є повною, щоб дійти до неба. Дійсність пізнаємо тоді, коли прибудемо до небесної батьківщини і як Господь буде всім і вся.

Досконалість не замикає в собі тяглого побажання Бога, тільки виключає те все, що є протиціє чинній любові, скерованій до Бога. Така досконалість може бути уявленна в цім житті в подвійний спосіб:

— Перша досконалість може виключити із серця всяку неправду, яка є противною любові і є тяжким гріхом. Без цього ступня досконалості любов не може існувати, тому що вона є конечна до спасення.

— Друга досконалість виключає все, що тільки перешкоджає віддатися Богу, з неподільним почуванням. Любов може існувати без цього ступеня досконалости, подібно, як існує у початкуючих. Виключення тільки тяжкого гріха не мусить заслуговувати на називу досконалости. Це є тільки вихідний пункт на дорозі, що веде до остаточної досконалости. По цій дорозі, яку говорить ап. Павло: «Усі мусимо бігти до мети справедливості, щоб могти позискати Христа та звільнімся від всього, що задержує нас від досконалости і з'єднання з Богом через любов.

Згідно науки Спасителя, замінимо цю науку в дію і поступимо вперед до чеснот та любові Божої у всіх надприродних благодатях, бо як чесноти напливають до нашої душі, рівночасно впливає освячуоча благодать у відношенні до наших заслуг.

Можна мати бистрий розум, однак через

яку-небудь зовнішню перешкоду відчуваємо труднощі в його застосуванні. Хтось може мати надприродні благодаті, однак через вроджену схильність зазнає великих труднощів в їх практикуванні. Чесноти удосконалюють людську природу в її власному засягу, через те вони називаються природними чеснотами. Вони творять добрі сили, щоб можна уживати їх, згідно з моральним правом. Мордувати — це навичка чинити зло, а чеснота є навичкою чинити добро. Вбивство є противною схильністю природи, а чеснота сприяє своїй природі. Досконалий розум підпорядковується Створителеві і удосконалює нищі сили, узгіднюючи їх із законом розуму. Однак чеснота у змислових силах є сталим узгідненням із силами розуму і вона є вирішальним чинником змислових зворушень.

З природи, в людському розумі існують теоретичні і практичні здібності, які є насінням чеснот розумових і моральних. В людській волі є також певні схильності природні, звернені до добра, джерела всіх чеснот, що знаходяться в кожній людині, якщо вона належить з природи до певного, чесного роду. Одні є більше, а інші менше схильні до певних чеснот. Знову змислові сили є енергіями відповідних частин тіла і ці сили уділяють поміч у всіх чинностях. Розуміємо в цей спосіб, що змислові сили обслуговують усі чинності, а разом в деяких випадках є

здержувані у своїй дії. Через те один має вроджену здібність до науки, інший до боротьби, а ще інший є поміркований. Звичайно, наші розумові і моральні чесноти є в нас від природи, як здібності початкові, нерозвинені і недосконалі.

Наші перші Прародичі були обдаровані природними чеснотами в повному значенні. Не тільки їх розум був згідний з Творцем, але й нищі сили тіла підлягали розумові. Вони мали різноманітне пізнання природних речей та повну владу над своїми змисловими схильностями. Вони були вільні від всяких бунтівничих гонів тіла. В цей спосіб їхні природні здібності були досконалі у своїм засяగу і хоронені від всяких помилок, на які наражувало їх фізичне обмеження.

Стан першої людини був винятковий і згори освячений. Природні чесноти, що існували у наших Прародичів перед упадком, мали початок не природний, але були чимсь від Бога даним — з Освячуючою благодаттю і надприродними чеснотами.

Поганські народи мали чесноти набуті, бо вони були позбавлені світла християнської віри та старалися узгіднити своє життя з наказами здорового розуму, а навіть деякі через довгу терпеливість старалися доходити до високого ступеня природних чеснот. Вони думали, що є людьми морально досконалими. Однак, один був терпеливий, але відданий роз-

пусті. Інший був чесний, але не по відношенню до близніх. Третій був справедливий, але гордий і амбітний. Природні чесноти є відмінні від надприродних і одна від другої не завжди залежна. Людина може мати природну і надприродну досконалість, а рівночасно може бути далеко від Бога, бо тільки любов робить нас мицими в очах Божих, який надає нам відповідний життєвий напрям до нашого найвищого добра і остаточності. Св. ап. Павло говорить: «Хоча б все багатство роздали для вбогих, хоча б видали своє тіло на спалення, а не мали любови, нам нічого не помогло б».

Один може мати всі природні чесноти, але має трудність в їх практикуванні, тому що його попередні дії нагромадили багато перешкод на дорозі його життя. Інші мають лише дві природні чесноти, однак не стрічають труднощів у їх практичному стосуванні, тому що попередні дії звільнили його дорогу від перешкод. Один, що має грішні схильності, є приятелем Бога і навіть якщо був близький тяжкого гріха, він буде спасений. Знову ж цей другий із всіма природними чеснотами є неприятелем Бога, і якщо не навернеться — не увійде до Царства Божого.

Чи вільно так робити, щоб сини світла, які стараються про надприродні благодаті, могли залишити природні чесноти?

Чи можна уважати нашу готовність, що

походить із навички до доброго життя — за чесноту, яка немає нічого спільногого з нашими стремліннями до християнської досконалості? Очевидно, надприродні благодаті дістаємо даром від Бога. Вони вимагають з нашої сторони лише успосіблення до їх прийняття. Знову надприродні чесноти, що походять з усталеної навички до доброго життя, є нашими чинностями, наслідком нашого змагання, що прямує до згармонізування з моральними законами.

Нашою повинністю є старатися осягнути надприродні благодаті, в протилежному випадку напевно згубимо Божу любов разом з іншими природними чеснотами, існування яких залежить від Божої благодаті. Ці самі прикмети, яких належить уживати для охорони надприродних благодатей, які нам допоможуть до набуття і використання природних чеснот, або цього успосіблення, яке робить для нас чесне життя.

Якщо людина в стані благодаті і робить діла з любови до Бога, тоді вона бере з цього подвійну користь: вона заслуговує собі на освячуочу благодать, завдяки надприродній благодаті, яка відроджує її діла і помножує надприродні чесноти.

Любов Божа творить в людині надприродні вартості й досконалості нашим ділам і змушує нас до виконування їх з найбільшою пильністю і досконалістю. Рівночасно достачає нам найвідповідніших прикмет до набуття природних здібностей.

В цім напрямі є правда, яка прагне досконалості і залежності від плекання природних чеснот, не тільки для самих чеснот, але через погляд на надприродні благодаті, які від природніх чеснот беруть прикрасу і охорону, так як листя дерев прикрашує гайлки і охороняє їх овочі.

Кожну злу навичку ми повинні ставити перед очі при іспиті сумління та в боротьбі із зіпсуютою природою і з спокусами, прямуймо до опанування схильності, яка нищить наше духове життя.

Ця мета, за якою ми повинні завжди глядіти, якщо хочемо відновити Божий образ у наших душах і привернути його до стану, який був у людині перед його упадком. Ми повинні здобути панування над нашими схильностями, почуваннями, зворушеннями, а навіть над зовнішніми змислами. Ми мусимо пам'ятати, що досконалість, до якої ми є запрошені, не відноситься над дійснім здобутті цеї мети за життя, але на зрушенні кожного нерву для осягнення мети разом з постановою усунення усіх перешкод на шляху досконалого з'єднання з Богом, через любов.

Навіть святі, які здавалося біжать з радістю на дорозі досконалости, відчували мало-душність і утиск серця, то гірко оплакували свій брак витривалости й духового поступу. Багато більше Божих дітей, дуже сильно запевнених у

своїх чеснотах, не були вільні від менших помилок, може з браку недоброго характеру або виховання, якого вони не зауважили, а прагнули поправи самого себе.

Ми любимо відчувати гаряче прагнення до досконалості. Доказати одним замахом, що святі не могли доказати довголітньою боротьбою. Приємна, але фатальна уява, яка веде лише до розчарування! Правда, що одна велика героїчна дія, може вистачити до надання нового напрямку нашим природнім схильностям, Господь Бог може нас змінити нагло, як змінив апостолів в дні зіслання Святого Духа.

Якщо людина без найменшого застереження віддається святій Божій волі, відтоді починає із жалем відчувати свої гріхи. До тепер у своїх широких відносинах зі світом була ощадною, приступною і сердечною для слабостей своїх близкіх, а тепер стала подразненою, відштовхуючи і замкненою у собі. Чи може є тепер менше досконаловою, ніж перед тим? Чи є неінтересною для людей, тому що є духовою? Чи тому, що надприродний первісник знищив в ній природу? Ні! Вона стала більше баченою. Поки віддавалася світським справам, її помилки ховалися під плащиком чеснот. Людська пристрасть ховалася під штучним примусом у суспільному житті. Тепер, коли менше дбає про справи інших, відслонюється такою, якою є в дійсності і всім ясно удовіднює, як

мало добрих чеснот мала перед тим.

Може з природньої точки бачення все представлялося світле, мите і розкішне. Хвиля життя переходить легко посеред вдячного оточення і привабливого краєвиду. Як тільки показалися на воді бурхливі хвилі, як тільки ясне сонце закрила чорна хмара, або залунав в повітря вразливий звук, все це перервало одностайний і спокійний хід її життя. Людське здоров'я було досконале, добробут і багато приятелів. Тепер усе змінилося на гірше, все навколо нього темне і збурене. Її здоров'я знищено, багатство знищено, а приятелі розійшлися.

Чесноти людини переносять пробу, як золото в огністій печі і ступнево прочищаються від нечистоти, яка перед тим ніколи не виходила наверх.

Тим часом інші люди, які дуже мало знають про геройську перемогу, недоцінюють правдивої вартості людини або не виказують її давнього пошанування, тоді людина сама бачить розмір свого упадку і почувається дуже засмученою, приниженою, упокореною і так зачинає класти підвалини під досконалість у глибокому внутрішньому пониженні самого себе.

Через благодатне Боже зарядження Господь дозволяє своїм слугам підлягати певним зовнішнім недостаткам, щоб пізнати своє природне каліцтво, та щоб вони могли себе вправ-

ляти в безнастанній покорі, а уздоровлені вибраними дарами неба могли піznати, що є Божими дітьми.

Духова боротьба, яку провадимо, не завжди дає нам перемогу. Навпаки, вороги нашої душі рівно ж сильні і хитрі. Як їм не вдається перемогти нас, будуть на нас чатувати і як викажуться нездібними знищити нас, тоді завдаватимуть нам рани. Ми повинні бути приготовані на зміни щастя. Ми мусимо подвоїти свої сили і розвинути більшу відвагу для направи страт, і обертати позірні невдачі на дійсну перемогу.

Дорога нашого життя на цьому світі подібна до човна на морі, який не пливе в одному напрямі і не є вільний від небезпек. Однак можемо сподіватися, що при Божій помочі допливемо до пристані спасіння.

Будьмо готові до перенесення проб і досвідчень, поки не переможемо труднощі, які досвідчили нас на початку, поки не поборимо наші численні помилки й неповодження і тоді дійде до досконалості.

Духова боротьба, яку провадимо, не дає нам завжди перемогу. Вороги нашої душі через наші численні помилки нас опановують, але при безнастанній боротьбі за чистоту нашої душі Бог допомагає нам здобути досконалість.

Досконалий образ Божий у нашій душі не є ділом однієї хвилини. Він не повстає, як ста-

туя, виллята з бронзи, але як статуя з мармуру, яка вимагає багато ударів молотка, поки вийдуть хоча б приблизно риси оригіналу. У кожному випадку не тратьмо надії, якщо видержимо до кінця, наша боротьба буде напевно винагороджена.

ЗМІСТ

Від автора.....	5
Пізнаймо себе, а знайдемо щасливе життя....	7
Людська природа	10
Боротьба між добром і злом	14
Спокуси і духовна боротьба	20
Гордість і змисловість — це дві бестії в людині	29
Боротьба із змисловістю.....	36
Практикування умертвінь.....	44
Боротьба з гордістю	50
Золота покора	56
Покора в практиці.....	66
Сумління — відгомін Божого упіmnення.....	74
Іспит сумління	85
Характер і темперамент людини.....	97
Вплив виховання людини на її характер.....	108
Неспокій людської душі.....	118
Енергія — важливий чинник в духовому житті.....	125
Нове життя.....	135
Зміст.....	145

